FULLS

DEL

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

MATARÓ, JULIOL 1.979 Número 5

F U L L S   D E L   M U S E U   A R X I U

D E   S A N T A   M A R I A

Mataró, juliol del 1.979 — Número 5

S U M A R I

Edita: Museu Arxiu de Santa Maria — Imprimeix: Cop. Castellà, Pujol,39 Mataró.

Dipòsit legal: B-15.257 - 1.978

LES ARRELS DEL TEMPLE BASILICAL DE SANTA MARIA

ILURO

L'"oppida civium romanorum" d'Iluro, esmentada per P.Mela, Plini el Vell i Ptolomeu (1) fou possiblement el primer assaig d'urbanisme que tingué lloc en l'indret on ara es troba el Centre Històric de Mataró.

La seva llarga existència ens ve corroborada per una bona quantitat i densitat de materials i vestigis arquitectònics i urbanístics exhumats al llarg del temps en aquest sector, corresponents a les diverses seqüències cronològiques de la dilatada vida de la ciutat romana.

Aquestes troballes, encara que poc estudiades, ens indiquen que l'eix de la ciutat seguia la línia actualment ocupada per l'església basilical de Santa Maria (temple gentil), la Plaça Gran (Fòrum) i Can Xammar-Facultat de Medecina (termes) (2).

Iluro nasqué com a conseqüència de l'activitat econòmica, fonamentalment de caracter agrari, que es desenvolupà en el pla o "Marina" a partir de la integració d'aquestes contrades al món romà.

Pels materials trobats al Centre Històric i als diferents poblats ibèrics de la comarca -hàbitats predecessors de la urbs romana-, hom dedueix que els orígens d'Iluro cal situar-los entre els anys 75-125 a.C. (3).

EL TEMPLE GENTIL

La religió dins el món romà era un dels elements bàsics de la vida quotidiana més ben estructurats. La seva implantació i el seu contingut responia a l'espontània necessitat de l'individu en trobar resposta sobre tot allò que desconeix.

Els romans en matèria religiosa eren més aviat tolerants, respectaven qualsevol expressió de la divinitat per insòlita que fos, incorporant-la moltes vegades a la seva pròpia gamma. Les persecucions que feren a jueus i cristians obeïren més a raons político-socials que no pas a dogmes de fe contraposats.

És obvi que la importància que el culte tenia per als romans formés part consubstancial de qualsevol hàbitat, i no cal dir que això implicava que tot nucli urbà estés presidit pels temples.

Fins ara no s'ha fet la troballa explícita dels vestigis del temple iluronès, però la seva existència i situació ens ve determinada per uns raonaments obvis.

En primer lloc la raó topogràfica. La urbs romana d'Iluro es trobava en un indret lleugerament aturonat, entre la Riera i el Rierot, i sobre el talús existent entre el carrer de Barcelona i el Camí Ral; el punt més alt d'aquest perímetre és el lloc

on ara hi ha el temple de Santa Maria (26 m. sobre el nivell del mar). En aqueix temps era l'acròpolis de la ciutat (4).

Després tenim la persistència del culte en el lloc, el qual ens ha arribat fins als nostres dies sense perdre la continuïtat. Aquest fet és una constant en molts llocs de culte, ací i arreu, ja que quan es donen tombs de pregó canvi religiós se sol aprofitar els temples precedents, canviant-los només els símbols.

Finalment les troballes arqueològiques que fins ara s'hi han fet, les quals són poques i no massa clares, exceptuant les ares, però sí indicatives. Segons M.Ribas "sota l'altar major sortíren dues grans lloses de marbre blanc i una columna de pedra de 3'50 metres d'altura, dividida en quatre peces de 60 cm. i carreus escairats" (5). En un altre treball afegeix que a uns dos metres de profunditat, sota mateix de la columna frontal esquerra del baldaquí s'hi va detectar "una construcció molt sòlida, de pedres unides amb morter i presenta un gruix de 1'50 m." (6). En una altra publicació ens parla de la troballa d'alguns paviments i carreus vistos a l'antic Sagrament (7). Creiem que tots aquests indicis són prou eloqüents perquè un altre dia siguin el mòbil per esbrinar-ne l'entrellat.

Fins ara no s'ha trobat cap document prou explícit per afirmar quin era el culte del temple gentil d'Iluro. Els seus deus tutelars els hem de deduïr a través dels textos de caracter general de l'època, però particularment de l'epigrafia que figura en les ares trobades en el solar de Santa Maria.

És a través de la lectura d'aquests textos que hom suposa l'existència d'un col.legi de Sexvirs Augustals, cosa que dóna a pensar que el temple iluronès donaria culte a la persona de l'emperador, cosa gens estranya si tenim present que fou precisament en la Tarraconense on s'inicià aquest culte tal com es desprèn dels Annals de Tàcit quan diu: "Que un temple es construís a August a la Colònia Tarraconense, fou permès als Hispans, que ho demanaven, i fou donat l'exemple a totes les províncies" (8). Aquest culte ens ve ratificat per Quintilià i per algunes emissions monetals tarragonines on figura el temple erigit a August com a tema de les monedes.

Les ares que s'han trobat al llarg dels temps dins el solar de l'antiga Iluro, i més concretament les quatre que sabem que procedeixen del clos de Santa Maria, pensem que cal associar-les amb el culte del temple gentil.

És interessant observar quins foren els déus de la ciutat, perquè això ens explica quin havia d'ésser el tarannà socio-econòmic del territori iluronès, i cal dir que la resposta és del tot congruent.

Tenim una ara dedicada al déu SILVÀ (inv. M.M.M. 15036), divinitat protectora dels camps, dels boscos, etc.; una altra que correspon a BONO EVENTUS (inv. M.M.M. 15035), en principi protector de la verema i després de la Bona Sort. Com pot veure's dos déus emanats d'unes estructures rurals.

També fou trobada una ara dedicada a MERCURI (inv. M.M.M. 15034), emperador dels mercaders, del qual en prengueren el nom; advocació pròpia dels pobles mercantívols com seria la Iluro de l'Alt Imperi.

I finalment una ara dedicada a JUNO, esposa de Júpiter, i membre de la tríade capitolina, però bàsicament deessa protectora de la dona. (9)

EL CRISTIANISME

En el nostre país els orígens del Cristianisme són més aviat foscos per la poca informació que tenim i encara molt intermitent. Hom especula amb un paràgraf de l'epístola als romans de Sant Pau on els va manifestar "el desig d'anar a casa vostra de camí a Espanya" (10), texte sobre el qual s'ha volgut demostrar que Pau estigué predicant l'Evangeli per la Tarraconense.

La documentació més antiga que coneixem, i que fa referència concreta a una comunitat cristiana del nostre país mínimament organitzada, són les actes del martiri de Fructuós bisbe de Tarragona i dels seus diaques Auguri i Eulogi, els quals foren executats l'any 259 pel mandatari romà Emilià a l'amfiteatre de Tarragona en l'època dels emperadors Valerià i Gal.liè. (11).

Les primeres notícies concretes que coneixem del cristianisme a la Laietània les devem al gran poeta cristià Aureli Prudenci Clement (348 a després del 405), el qual va dedicar una sèrie d'himnes als màrtirs per la fe en les persecucions, d'entre les quals fa esment a les de l'any 303, època de l'emperador Dioclecià. En l'exordi fa referència als màrtirs Feliu de Girona i Cugat de Barcelona (12), ambdós per l'empremta que han deixat en la devoció popular del país, els podem considerar com els veritables evangelitzadors d'aquestes contrades.

Tot això ens fa pensar que en el segle III i principis del IV el cristianisme tindria una implantació qualitativa amb una organització clandestina ben consolidada, la qual cosa possibilitaria, poc després, una ràpida difusió a partir del decret de tolerància promulgat per Constantí l'any 313, a partir del qual li permetria penetrar en profunditat en el teixit social de l'època.

Si més no així ens ho donen a entendre les restes arqueològiques exhumades en el nostre país, les més remotes de les quals cal situar-les a partir d'aqueixa època, més concretament al llarg dels segles IV-Vè: esglésies paleocristianes de Barcelona, Tarragona, Terrassa i basílica de Torre Llauder de Mataró, etc., així com també les necròpolis coetànies de Tarragona, Barcelona, el mausoleu de Centcelles, la darrera fase de la Riera i la de Santa Maria, aquestes dues últimes de Mataró.

També és a partir d'aqueixa època que comencem a conèixer els primers noms de l'episcopologi barceloní amb Pretextat que fou bisbe pels voltants de l'any 347 i el gran bisbe Pacià que ho fou entre els anys 360-390 i que ens ha llegat una gran

quantitat d'escrits on palesa la seva inquietud espiritual així com la seva gran talla intel.lectual (13).

És dins aquest context històric on hem de situar les diferents seqüències de l'evolució de les creences i costums que se'n deriven, de la comunitat iluronesa.

EL TEMPLE CRISTIÀ

El traspàs del culte gentil al cristià el suposem a través dels esdeveniments de caracter general, les fites cronològiques dels quals semblen òbvies, per tal com Constantí a l'any 313 va decretar la tolerància i Teodosi a l'any 380 va imposar el cristianisme catòlic com a religió oficial de l'estat, això ens dóna a entendre que al llarg d'aquests 67 anys del segle IV es va produïr el capgirament radical de l'aparell religiós de la societat romana.

Això ens fa suposar que a Iluro, a l'igual que a la resta de l'Imperi, en aqueix període concret el temple gentil se l'habilitaria per al culte cristià, perquè el canvi no va implicar l'erecció immediata de noves construccions, sino que es varen aprofitar les existents, tant per raons crematístiques, com de temps, ja que llavors aquest tipus d'edificacions eren de construcció de llarga durada. Evidentment que les deurien habilitar als nous ritus litúrgics, que en el cas del cristianisme exigia espais exempts pel fet d'ésser una religió de participació popular.

El triomf del cristianisme també capgirà els costums del poble en un dels aspectes més importants pel què de sagrat té la vida humana, com és el ritual d'enterrar els difunts. Durant l'època pre-cristiana, gairebé tots els enterraments es feien per incineració per passar a partir de la implantació del cristianisme a la costum jueva adoptada pels cristians de la inhumació. Aquest procés a Mataró s'ha pogut resseguir amb bastant de detall amb les sepultures de la necròpolis iluronesa de la Riera (14).

Però mentre de les necròpolis s'han trobat vestigis, no podem dir el mateix del temple ja que d'aquesta època i àdhuc de l'Alta Edat Mitjana continuem amb el desconeixement de l'existència de restes arquitectòniques clares "in situ", evidentment per manca de prospeccions serioses en el lloc en qüestió. S'ha trobat algun element isolat que diversos autors especulen si podia haver format part de l'estructura arquitectònica del temple paleo-cristià, basant-se amb el fet d'haver fet la troballa dins el context de l'actual basílica de Santa Maria.

D'aquests elements el més important és sens dubte una imposta de marbre que en una de les seves quatre cares presenta una creu en relleu. És d'ordre bizantí i fou localitzada a la sagristia de l'actual temple a l'any 1.945 on feia la funció de renta-mans. Pel seu estil cal creure que correspongué al temple en la seva fase de l'Alta Edat Mitjana, però cal ésser prudents i mentre no es facin excavacions que ho demostrin, cal anar amb reserves, perquè també es podria tractar d'una peça procedent d'algun altre indret (15).

Per la tradició i arrelament de l'antropònim titular de l'actual temple, ens fa pensar que l'advocació a la Verge Mare de Déu o sigui Santa Maria es remonta als mateixos orígens del culte cristià.

LA NECRÒPOLIS PALEO-CRISTIANA DE SANTA MARIA

La manca d'informació escrita sobre els orígens concrets del temple, l'hem de sustituïr per la via de la investigació arqueològica.

Són vàries les troballes fortuïtes que al llarg del temps s'han vingut fent en aquest indret. També s'hi han fet alguns tempteigs com a conseqüència de treballs aliens a la matèria que ens ocupa, i altres amb la clara intenció de trobar elements concrets que ens aclareixin l'entrellat d'aqueixa època.

Segons l'autor anònim del "Mataró a trozos" a l'Hort del Campaner hi fou trobada una ara anepígrafa (16). Anys més tard se'ns informa que en aquest mateix indret hi foren exhumats "Fragments de motllures, altres pedres treballades, ceràmica i monedes. Fragments de columnes amb estries"; d'entre les monedes n'esmenta una de Giordà el Pietós (17)

Amb aquests antecedents la Secció Arqueològica del Museu Municipal, als anys 1.973-74 hi va fer uns tempteigs no reeixits en quan a resultats urbanístico-arquitectònics (18), intent semblant s'havia fet un any abans amb resultats anàlegs, en el solar existent per l'enderroc de l'edifici al carrer de Santa Maria número 2, cantonada amb la plaça. (19)

Malgrat aquests resultats infructuosos, és a l'arqueologia a qui devem, tanmateix, la informació objectiva de l'existència del culte cristià en l'ample període del Baix Imperi i de l'Alta Edat Mitjana, i aquesta informació precisament ens ha vingut donada mitjançant la troballa de la necròpolis paleo-cristiana a l'entorn de l'actual temple de Santa Maria.

En la necròpolis de la Riera, abans esmentada, ja hem fet referència del canvi de ritus propi del procés del període Imperial; en la de Santa Maria ja s'hi observa un ritual coherent i homogènic, conseqüent de la implantació cristiana, tant pel que fa a la inhumació, com per la seva disposició al voltant del temple, costum encara vigent en molts temples de la zona rural del nostre país.

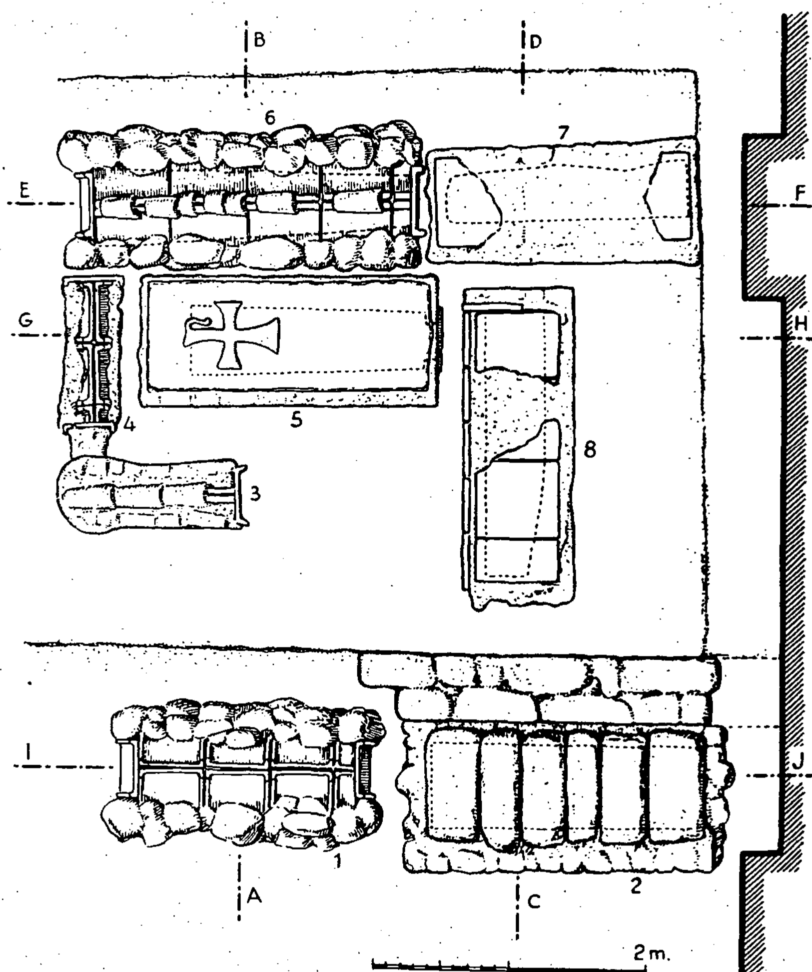
La troballa d'aquest cementiri no ha estat com a resultat d'un treball planificat de bell antuvi, sinó més aviat com a resultat, moltes vegades, de la casualitat, sense obeïr a raons premeditades, per això no disposem de cap element estratigràfic, únic mitjà, amb garanties científiques, per a resseguir les diverses seqüències culturals i cronològiques del lloc.

Les troballes fetes i referenciades fins ara són les que d'una forma abreujada passem a relacionar:

Necròpolis paleocristiana de Santa Maria. Sepultura coberta amb una lauda amb representació de l'anagrama del crismó.

Foto: Marià Ribas.

Planta d'un sector de la necròpolis paleocristiana de Santa Maria, davant la façana de l'església actual.

Dibuix: Marià Ribas

a) RECTORIA VELLA.- La Secció Arqueològica del Museu de Mataró a l'any 1.978 hi va fer dos tempteigs, en un dels quals s'hi exhumaren una gran quantitat d'òssos humans entre els quals tres cranis junt amb diversos materials ceràmics de filiació romana. Aquest treball es troba en curs d'estudi i pròximament serà publicat (20).

b) BAPTISTERI.- En construir-lo l'any 1.960 s'hi va trobar una sepultura en caixa coberta de bipedals, així com un fust de columna i un capitell. (21)

c) FAÇANA PRINCIPAL.- A l'any 1.958 s'hi excavaren vuit tombes amb deu enterraments per haver-n'hi dos de dobles. Se'n trobaren de tègula disposades en secció triangular amb dos aiguavessos i amb ímbrix al vèrtex, de caixa rectangular amb coberta de bipedals, i com a puntual una caixa rectangular coberta amb una lauda feta a base de bipedals recoberts per una capa allisada d'"opus signinum" decorada en la part superior amb un crismó. (22)

d) FOSSAR GRAN.- Lloc on ara hi ha la Capella del Sagrament. Quan s'erigí l'any 1.884, amb motiu dels moviments de terres foren trobats diversos enterraments romans de tègula i ímbrix amb nombrosos òssos humans (23).

e) CARRER BEATA MARIA Nº 3.- Al pati interior troballa de quatre cistes, de forma trapezoidal amb la capçalera escapçada. (24)

f) FOSSAR XIC.- Lloc d'un gran interès arqueològic per haver s'hi trobat dues necròpolis sobreposades. La del nivell inferior a base d'urnes d'incineració, que fan pensar com a pertanyents a l'etapa inicial de la ciutat, i la superior amb dotze enterraments d'inhumació corresponents a la necròpolis paleo-cristiana, la majoria dels quals de tègula i ímbrix en secció triangular. Hem dit molt interessants perquè és l'únic lloc del solar iluronès on s'ha trobat la possibilitat de verificar el procés cronològic dels orígens de la ciutat romana d'una forma ben explícita.(25 i 26)

LES FONTS ESCRITES MEDIEVALS

El buit històric que es copsa arreu de la ciutat entre el món romà i el comtal, ens fa pensar que la vida en el solar iluronès s'extingiria, quedant-hi només el prestigi i captació que el temple mantindria per la seva forma tradició entre els habitants d'aquesta zona, els quals foragitats d'Iluro per la inseguretat característica de l'època, en un procés lent però progressiu s'establiren devers l'exterior, tal com ens ho demostren les troballes fetes darrerament en el carrer El Salvador, amb l'última etapa de la vil.la rural romana d'"Els Caputxins" (27) i de la necròpolis alto-medieval descoberta prop de Ca la Madrona en el Veïnat de Mata (28), ambdós jaciments per la seva morfologia s'inscriuen plenament en l'Alta Edat Mitjana.

Aquest llarg període de pregona recessió socio-econòmica i demogràfica explica l'abandonament del pla per retornar als vessants o als repeus de la serralada, des d'on, amb el transcurs dels segles, naixerien els pobles de Munt o de Dalt, així com el de Mata pel que fa referència a Mataró.

Los vigents excavacions del jaciment arqueològic de "Can Módolell" a Cabrera de Mar (29), ens donen a entendre que a la comarca no va haver-hi buit demogràfic en aqueixa època de tanta foscor informativa, però també ens constata la davallada cultural cultural i la pobresa en la fabricació d'utillatge, per tal com s'emprava en bona part les deixalles del món romà, dins d'una economia primària de subsistència.

No comencem a trobar documentació escrita coneguda fins a l'any 878, on en un Diploma del rei Lluís el Balb s'esmenta la via romana de la costa i l'església de Sant Martí d'Argentona.(30)

El primer document que fa referència al topònim de l'hàbitat mataroní de llavors és de l'any 949, on es fa esment d'ALARONA, i correspon a una venda que un tal Argovado va fer a un tal Eldregudo. En aquest document hom parla també de l'actual veïnat de "Valedex".(31)

La primera referència escrita coneguda de Mata la trobem en una venda que a l'any 963, el comte Mir va fer al veguer Bofill.(32)

En un altre document de l'any 974 hi llegim "in villa LARONA".(33)

I és a l'any 1.008 que trobem el primer document conegut que fa referència a l'existència i a la patronímia del temple, el text del qual diu: "in comitatu Barchinonense in Maritima in termino de Mata in apendicio de parrochia SANCTA MARIA que dicunt Civitas Fracta".(34) És a partir d'ací que ja sovinteja l'esment del temple, i així el trobem en un altre de l'any 1.025, que correspon a una venda que feren els comtes de Barcelona Berenguer Ier. i Guisla amb sa mare Ermesendis a Guadalt de les franqueses del castell de Sant Vicenç o de Burriac, on hom llegeix "qui discurrit ante SANCTE MARIE quem dicunt de Alarone" (35) i en un altre del segle XI hi llegim "Infra terminus parrochie S.MARIA de Civitate Fracta qui dicitur Alarona". (36).

Aquests textos ens confirmen la persistència del temple en aqueixa època, possiblement de planta mossàrab, i com pot veure's sota l'advocació de la Verge Maria, vigent encara, i que no ens estranyaria gens que fos la d'orígen.

Joan Bonamusa i Roure

BIBLIOGRAFIA I NOTES

(1) J.Bonamusa.- "Las fuentes escrita referentes a Iluro y a la comarca layetana" a "Mataró" 8/6/1.968

(2) S.A.M.M.- "Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró". Publicació del Museu Municipal de Mataró, núm.2, fitxes 13, 14 i 15 any 1.977.

(3) J.Bonamusa.- "Els orígens de Mataró" a "Mataró" 24/12/1974

(4) F.Gusi.- "La topografía urbanística de Iluro" a "Miscel.lànies arqueològiques de Mataró i El Maresme". Publicació del Museu Municipal de Mataró núm.1 pàgs.35-39, any 1.976

(5) M.Ribas.- "El poblament d'Ilduro", pàg.90 apartat 19 I.E.C. Barcelona 1.952

(6) M.Ribas.- "Els orígens de Mataró", pàg.97 Mataró 1.964

(7) M.Ribas.- "El Maresme en els primers segles del Cristianisme", pàg.84 Mataró 1.975

(8) Tàcit.- "Annals" I-LXXVIII

(9) J.Ribas.- "El culto en el templo romano-pagano de Iluro" a "Mataró", 22/8, 23/9, 7/11, 2/12/1.950, 20/1 17/3, 26/5 i 30/6/1.951.

(10) Pau de Tarso.- "Epístola als romans" 15:23 a 25.

(11) R.Grosse.- "Fontes Hispaniae Antiquae", vol VIII, pàgs. 48-49 Barcelona 1.959.

(12) A.Prudenci.- IV, 29 i 33

(13) Pacià.- "Obres". Edició de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Central de Barcelona. Any 1.958

(14) J.Bonamusa.- "Mataró: la necròpolis iluronesa de la Riera, actualitzada arran de les últimes troballes" a "Información Arqueológica" núm 8-9, pàgs. 37-42. Barcelona 1.972.

(15) Ll.Ferrer.- "Santa Maria de Mataró", vol.I pàg.23 Mataró 1.968.

(16) Anònim.- "Mataró a trozos" a "Historia de Cataluña y la Corona de Aragón" de Víctor Balaguer, tom I pàgs.153-154. Barcelona 1.860.

(17) M.Ribas.- "El poblament...etc." pàg.90 apartat 21.

(18) S.A.M.M.- "Carta, etc." fitxa 39, pàg.49

(19) J.Bonamusa.- "Tempteig a la Plaça de Santa Maria (Mataró)" a "Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme" núm.1 pàgs.8-16. Mataró gener-abril 1.977.

(20) F.Navarro.- "Tempteigs a la rectoria vella de Santa Maria (Mataró)" a "Quaderns, etc." núm.4 pàg.123 Mataró, gener-juny 1.978.

(21) Ll.Ferrer.- "Santa Maria de Mataró" vol.I pàg.17 Mataró 1.968

(22) M.Ribas.- "Els orígens, etc." pàgs.105-111.

(23) J.M.Pellicer.- "Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro" pàg.254, Mataró 1.887.

(24) M.Ribas.- "Descubrimiento de nuevas sepulturas de la necrópolis romana de Iluro (Mataró)" a "Ampurias" vol.31-32 pàgs.291-293.Barcelona 1.969-1.970.

(25) M.Ribas.- "Las excavaciones de la plaza del Fossar Xic" a "Mataró" 24/8/1.957

(26) Una relació exhaustiva de la bibliografia coneguda fins ara d'aquesta necròpolis es troba en la "Carta... etc." fitxa 17, pàgs.28-32.

(27) J.Bonamusa.- "La vil.la rural iluronesa d'"Els Caputxins" (Mataró)" a "Mataró" 26/7/1.974

(28) J.Bonamusa.- "Necròpolis de l'Alta Edat Mitjana al veïnat de Mata (Mataró)" a "Miscel.lànies...etc." pàgs.123-127.

(29) S.A.M.M.- "El jaciment arqueològic de "Can Modolell" (Cabrera de Mar)" a "Quaderns...etc." pàgs. 93-98. Mataró, gener-juny 1.978.

(30) Apèndix documental, publicat per J.Mª.Pellicer a "Iluro..." pàgina 489.

(31) Vegi's : "A l'entorn del primer document sobre Alarona" de l'Oriol Quadrada Damon, publicat a "Quaderns etc." núm 5-6 pàgs. 173-175 Mataró juliol-desembre 1978.

(32) Apèndix documental, publicat per Esteve Albert a "D'Iluro a Mataró - El Maresme del segle V al segle XIII" pàg.87 Mataró 1.973.

(33) Apèndix documental, publicat per Petrus de Marca a "Marca Hispanica" document CXVII, columna 907. Edició: Editorial Base, Barcelona 1.972.

(34) J.Llovet.- "La ciutat de Mataró" vol.I pàg.60 Mataró 1.959

(35) Apèndix documental, publicat per Francesc Carreras i Candi a "Argentona històrica", pàg. 102, Barcelona 1.891.

(36) Ll.Ferrer.- "Santa Maria de Mataró", vol I, pàg.36 Mataró 1.968.

PROCEDÈNCIA DEL CAPITELL IMPOSTA BIZANTÍ DE MATARÓ

En el curs d'unes obres de reforma de la sagristia de l'església parroquial de Santa Maria de Mataró, efectuades l'any 1.945, fou desfet un renta-mans que havia estat construït en forma de fornícula i pica de marbre, empotrat dins d'una gruixuda paret. Hom descobrí amb sorpresa que la corresponent pica s'havia fabricat amb l'aprofitament d'un capitell imposta d'ordre jònic, bizantí, format d'un sol bloc de marbre.

La data de construcció de la referida sagristia, així com la del renta-mans, és paral.lela a les importants obres d'engrandiment del temple iniciades a finals del segle XVII. Es fa difícil deduïr perquè en aquella ocasió es donà tan poc valor a un capitell d'aquestes característiques, adaptant-lo com a pica amb el previ rebuidat interior i perforació lateral per a la sortida de l'aigua. Hem cregut que la peça devia trobar-se abandonada en algun lloc del temple sense cap destí concret, adaptant-se com a pica renta-mans, prescindint del seu estil i dimensions. Aquest fet evidencia la ignorància dels qui realitzaren les obres de construcció de la sagristia i engrandiment del temple.

Lògicament no podem pas creure que abans de l'ampliació del temple, el capitell hagués tingut un destí propi en la part de l'església medieval que fou enderrocada, ja que es tractava d'un edifici d'arquitectura gòtica. Tampoc no podem creure en una possible procedència del primitiu temple paleocristià del qual no ens consta cap influència bizantina tot i que la podia haver tingut per raó de la coincidència d'època. El que sabem amb majors possibilitats de garantia, referent a la construcció paleocristiana, és que es tractava d'una transformació del temple pagà, feta després de la seva destrucció total o parcial com a conseqüència del triomf del cristianisme. L'obra degué respondre a una estructura diferent d'acord amb unes noves disposicions. No volem, però, descartar la teoria de que constava de tres naus tal com s'ha cregut fins ara. Com s'ha dit més amunt no tenim constància d'influències bizantines i tampoc de construccions visigòtiques encara que probablement en rebé algun reflex, així ho fa creure la troballa d'un bloc de gres representant una composició decorativa amb elements d'un art popular que sorgí durant el Baix Imperi i dins l'època visigòtica.

Per a la construcció del temple paleocristià s'aprofitaren diversos materials i elements arquitectònics procedents del destruït edifici romà-gentílic, com peces de cornises, motllures, carreus, unes grans columnes de les que se'n conserven vàries peces, i altres vestigis que en diverses ocasions han aparegut en el subsòl de l'església parroquial de Santa Maria i en els seus encontorns. Fa uns trenta-cinc anys aproximadament que en el lloc de l'actual presbiteri, amb motiu de la nova pavimentació iniciàrem una excavació que ens va permetre de descobrir una part dels fonaments del temple paleocristià, proporcionant-nos l'indret exacte del seu emplaçament, ignorat fins llavors, amb una orientació est-oest. A la vegada s'hi efectueren troballes que anaven totalment d'acord amb el que s'ha descrit anteriorment. Malauradament no ens fou possible de continuar l'excavació que ens anava documentant esplèndidament amb uns coneixements que probablement mai més no es podran esbrinar.

Encara és més difícil que el capitell imposta procedeixi del modest temple romànic que s'edificà posteriorment al mateix lloc, el qual fou construït en temps de penúria econòmica molt accentuada, i per tant no podem pensar que s'hi adaptessin elements escultòrics de marbre, que necessàriament eren costosos d'obtenir i transportar degut a la seva llunyana procedència.

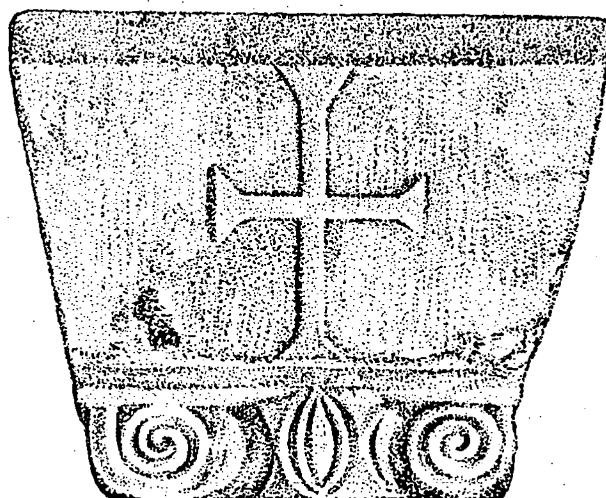
Les apreciacions fins aquí exposades no aclareixen pas l'orígen i la procedència del capitell imposta. A partir de tot això podem manifestar que indubtablement és d'orígen foraster. Per tant ens interessa de conèixer les causes que motivaren la seva arribada a Mataró.

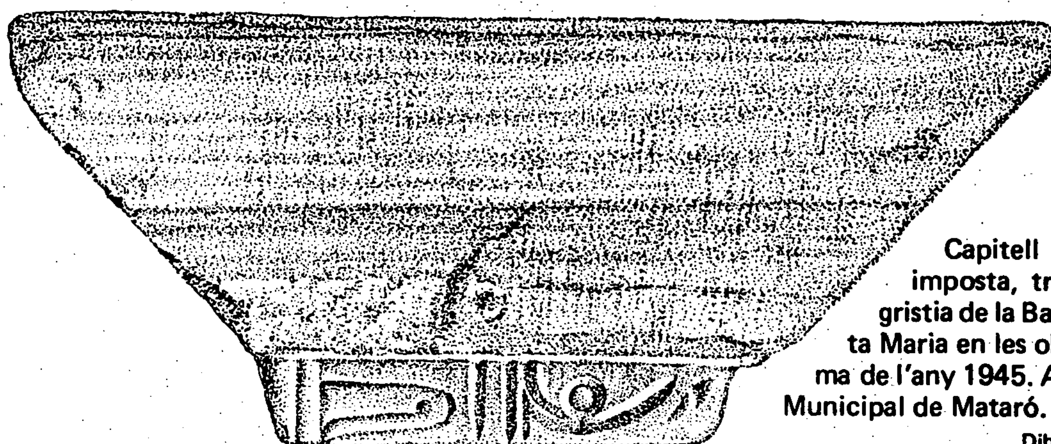
La peça fou esculturada en un bloc de marbre blanc, de forma rectangular, de 1'70 m. de llarg per 0'65 m. d'ample i 0'43 m. d'alçària. La part destinada a capitell només amida sis centímetres d'alçada i és de forma quadrada de 0'46 m. per 0'48 m. resultant per tant d'una proporció aixafada. És d'execució poc hàbil, interpretat molt lliurement a caprici personal de l'artista, el qual donà a les volutes un caràcter feixuc bastant matusser. L'imposta és de cares planes llises a excepció d'una que ostenta una sola creu en relleu, molt esbelta, centrada, com a única ornamentació.

La troballa coincidí en una època en que l'arquitecte i arqueòleg mataroní Josep Puig i Cadafalch es trobava de repòs en la seva llar d'Argentona. Interessat per la sorpresa del descobriment, volgué interpretar una reconstrucció hipotètica, estudiant llurs característiques per les quals arribà a deduïr que degut a la poca alçària del capitell hi corresponia un cos inferior de fulles llargues, lo qual portà a terme afegint-hi un complement de guix i disposant-hi unes fulles llargues llises i ordenades segons els ordres clàssics que transformaren el capitell jònic en un altre de més esbelt de l'ordre compost. Endemés hi col.locà el corresponent fust de la columna fins a l'alçària d'una sala del Museu Municipal de Mataró, on hi quedà instal.lada. Ho documentà amb la foto d'una columna de la basílica de Sant Demetri de Salònica, a manera de comparació, volguent interpretar que dit capitell podria procedir del primitiu temple paleocristià mataroní, suposant-lo de tres naus, separades per columnes.

Aquesta teoria, sense intentar esbrinar més enllà, la donarem com a acceptable i no dubtarem de repetir-la en alguna de les nostres posteriors publicacions. Malgrat tot, per les raons que portem exposades, aquest tema no ha deixat d'ésser un motiu de la nostra preocupació i hem procurat d'aprofundir-lo amb l'esperança de trobar una explicació més convincent. Afortunadament els nous descobriments i els actuals estudis d'investigació que cada dia es van apurant més intensament, a voltes també ens obliguen amb sobrats arguments de rectificar unes teories que havíem donat com a cosa bona.

Uns anys més tard ens ha vingut un aclariment que creiem satisfactori, relatiu a la possible procedència del capitell imposta mataroní, degut al professor alemany Helmut Schlunk en un documentat estudi publicat l'any 1.964 amb el títol "Byzantinische bauplatik aus Spanien", en el qual tracta de diverses peces

Capitell bizantí amb imposta, trobat a la Sagristia de la Basílica de Santa Maria en les obres de reforma de l'any 1945. Avui al Museu Municipal de Mataró.

Dibuix: Marià Ribas.

El mateix capitell amb la reconstrucció de la columna feta per Josep Puig i Cadafalch, tal i com estava situat al Museu Municipal de Mataró, abans de les obres actuals.

Foto: Marià Ribas.

d'arquitectura bizantina que es troben escampades per la península, posant una particular atenció en les que foren trobades en els territoris de llengua catalana, com són: un capitell imposta procedent de Ciutat de Mallorca, de la qual Josep Puig i Cadafalch n'havia publicat un interessant estudi en l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1.921-1.931; un capitell procedent de l'església de la Mercè de Barcelona i conservat en el Museu Arqueològic de la mateixa ciutat; altres capitells amb anagrames que posteriorment foren buidats per tal d'utilitzar-los com a piques d'aigua beneita, un dels quals és d'un gran tamany, trobats en l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona, i que J. Ainaud, J. Gudiol i F.P. Verrié, en el "Catálogo monumental de España", 1.947, els suposen com a probables restes d'un primitiu temple visigòtic. En quan al capitell imposta jònic trobat a l'església de Santa Maria de Mataró, el professor Schlunk en treu la conclusió de que igualment com les peces anteriors constituïen part d'un botí que devia ser portat pels catalans després de la seva expedició de Grècia.

Acceptant tal teoria ens permetem de suposar que la peça mataronina podia haver estat l'obsequi d'algun famós membre de l'expedició catalana que probablement era fill d'aquesta Ciutat o molt vinculat a la mateixa, del qual seria molt interessant de conèixer el seu nom. És possible que en aquest donatiu hi constessin altres peces de caràcter arquitectònic, com podria ésser una columna de marbre de molt bona factura i de segura procedència forastera, que conserva el collerí, sense capitell, que igualment fou trobada a l'església de Santa Maria en el curs de les obres que proporcionaren la troballa del capitell amb imposta. Aprofundint més en el tema, hem pogut conèixer com els capitells amb imposta de l'ordre jònic solien tenir-los les grans esglésies bizantines, col.locats normalment a nivell de segon pis.

Alguns anys després de la referida publicació del Dr. H. Schlunk, es refermaren les seves teories mercès als resultats obtinguts en les excavacions realitzades entre els anys 1.966 i 1.969 en les ruïnes de Sant Polyenktos de Constantinoble. R.M. Harrison en una ponència que sota el títol "The Church of St. Polyenktos in Constantinoble: Excavations 1.966-69" presentà en el VIII Congrés Internacional d'Arqueologia Cristiana celebrat a Barcelona, del 5 al 9 d'octubre del 1.969. Donà a conèixer alguns dels resultats importants obtinguts en la mateixa excavació, dient que proporcionaren una estratigrafia que evidencià clarament la història de l'església, manifestant amb nombrosos detalls i diversos elements, l'època del seu abandonament pels volts de l'any 1.000 i com a conseqüència d'aquest fet s'enrunà totalment vers l'any 2.000. Quatre anys després, durant la Quarta Croada fou assaltada i saquejada Constantinoble i Sant Polyenktos no es lliurà del gran robatori, despullant-la dels seus elements arquitectònics, sense deixar cap material de bona qualitat així com els que lluïen motius significatius, desmontant-los o tallant-los de la ruïna de l'església, essent traslladats a diversos llocs, participant-ne amb major grau Istambul i Sant Marc de Venècia.

Entre els elements que presentà la mateixa excavació, una vegada classificats, fou possible d'identificar la procedència

d'altres peces arquitectòniques de les que actualment es troben escampades en diversos llocs. És de remarcar, sobre les aludides peces bizantines descobertes al nostre país, el fet d'haver comprovat que el gran capitell de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona era procedent de l'església de Sant Polyenktos de Constantinoble, segons comunicació del professor Schlunk a l'autor d'aquestes ratlles en una carta datada el 2 d'abril del 1.976.

Pel que es refereix al capitell imposta de Mataró, hem vist dues interessants opinions, totalment diferents l'una de l'altra, donades per dos arqueòlegs d'indiscutible prestigi. Com s'ha pogut observar hem procurat de reflexionar sobre les possibilitats de poder atribuir-lo al primitiu temple cristià mataroní, estudiant al propi temps tots els altres elements arquitectònics que s'hi podien relacionar, així com els antecedents de com foren trobats, sense que mai arribessim a treure'n una conclusió satisfactòria. Pel que portem exposat no volem divagar sobre teories arbitràries, doncs els fets ens permeten de donar com a acceptable tot allò que aclareixen els actuals estudis que van d'acord amb els resultats de les recents excavacions.

Marià Ribas

MOSSEN JAUME SALA, PREVERE (1)

Els pares

En el Mataró de finals del segle XVI, una petita vila d'escassament dues mil ànimes, els pares de Mn. Jaume Sala, En Pau Sala i Na Joana Pasqual formaven una família de negociants de bona consideració ciutadana; en aquell temps hi havia a Mataró quatre famílies Sala, una de mariners, una de pagesos a Valldeix, una altra d'hostalers i la que ens ocupa de negociants. (2)

Tenia el nostre biografiat uns set anys quan el seu pare feu companyia amb Joan Arnau Vilaró (3) d'edat semblant a la del seu pare, puix tenia 33 anys, però era econòmicament i familiarment de major categoria que ell (com a parent dels Joan Palau Arnau, dels Gaspar Palau, dels Serra Arnau, que formaven aleshores la relació de ciutadans que governaven a Mataró). Aquesta companyia es dedicava principalment al comerç marítim amb Menorca, on Pau Sala hi passava cada any molts mesos important d'allí principalment braus i enviant-hi vi, pinyons i ametlla de la nostra comarca. L'any 1.582 Joan Arnau Vilaró era clavari de la Universitat (Ajuntament) de Mataró. El 1.593 el nostre Pau Sala anà a Roma per afers municipals, per lo qual cobrà 70 lliures, però no hem pogut aclarir perquè va anar hi i sí sabem que la Universitat li tenia algun afer pendent puix hem averiguat que pagà diferents ports de lletres des de Roma que li escrivia Pere Forcada representant de la Universitat.

El seu pare devia morir cap a l'any 1.618, i la mare al 1.625 en que llogà majordona.

Mn. Jaume Sala

Devia ésser el primer fill del matrimoni, nascut el 17 de març del 1.576. La seva partida de bateig diu: Vuy diumenge 18 març 1.576 jo Onofre Ametller prevere y vic. he batejat, Jaume fill del Senyor en Pau Sala y de madona na Joana Pascual, tots de Mataró. A sota la partida de bateig hi ha un escrit posterior en llatí, en que diu que estudià Gramàtica a Mataró; Filosofia a Barcelona i als 24 anys Teologia (4).

El seu oncle, germà de son pare, es deia també Jaume. Després tingué altra germana, Matisia i altre germà Geroni.

Realment rebé les quatre ordes menors a Barcelona el 21 d'agost del 1.599 i fou ordenat sacerdot el 22 de setembre del 1.601, pel Bisbe de Barcelona D. Alfons Coloma en l'església dels Franciscans Observants de la capital, ordenat com a beneficiari del Benefici de Sant Joan de la Parròquia de Santa Maria de Mataró.(5)

Sembla que, ja prevere, ajudava al seu pare en el negoci i que quelcom de negociant li quedà d'herència. Com a fill de família benestant, fou prompte considerat per la població i com a home de cabals era l'hereu Sala, fou continuament requerit per facilitar diners en violaris, censos i préstecs de tota mena que Mossèn Sala, meticulós i caute, no deixava d'anotar en el seu llibre de dèbit i crèdits, que miraculosament s'ha salvat i ens permet saber quelcom d'ell, encara que desgraciadament només la part més material de la seva vida.

La llista de violaris que concedí des del 1.606 al 1.645 és llarguíssima i de tots els imports, des de 14 lliures a 105 lliures, concedits a gent de tota mena, especialment pagesos. La concessió de censals, ve més tard, quan disposa de més diners; són sempre de 5% i és curiós constatar que en el seu testament autoritza als seus marmessors a fer censos de 4% però únicament a l'Ajuntament de Mataró. També trobem una gran quantitat de préstecs amb penyora o graciosament, de poca importància. És de notar com en totes les operacions i en les seves peripècies es nota en Mn. Sala un ampli esperit per a trobar bones solucions, demostrant condescendència i generositat moltes vegades.

Els seus convilatans el consideren home de confiança, destre en resoldre qüestions jurídiques i econòmiques. Així un veí de Vilassar de Dalt li demana auxili contra el Sr. del Castell, Pere Bosch que el volia executar (embargar) immediatament i Mn. Sala, agafa el notari Puig de Mataró, va a Vilassar i discuteix amb el Sr. Pere Bosch, convencent-lo. El 1.631 Joan Roig vidrier i Narcís Janer, sastre, l'anomenen compromissari de la seva disputa sobre els límits dels seus horts de les cases del carrer Nou, de la seva determinació en restaren les dues parts contentes. Aquest mateix any aconsegueix una avinença entre Narcís Jofre i el Rvd. Ramon Jofre, oncle seu, per qüestió del patrimoni de la casa Jofre i deixa 120 lliures al nebot per a resoldre aquest plet de molts anys.

El 1.638 adquireix un violari que fa Sebastià Doy i Gabriel Doy son fill, sabater d'Arenys de Mar, amb fermança d'Antoni Joan Riera, escultor (l'autor del bell retaule barroc de la Parroquial d'Arenys de Mar); pel 1.643 en fa lluïció, perdonant totes les pensions degudes que són 25 lliures i 9 sous (el violari era de 38 lliures 18 sous).

El 1.639 paga a Jaume Castellar, batlle, una lliura perque tregui de la presó a Margarida, francesa.

La confiança en que era tingut ens ho demostren les moltes vegades que és anomenat marmessor o hereu de confiança. En un d'aquests nomenaments per Eulàlia Pujol vídua de Jeroni Pujol els seus dos companys, un el gendre de la vídua i l'altre curador dels bens del seu marit es barallen i no volen acceptar però Mn. Sala diu que per bona voluntat i caritat ell accepta els oficis de marmessor i curador dels fills de la difunta.

Una de les marmessories que li donà més feina fou la de Bertomeu Oriol (mort el 1.630), vidrier de Barcelona que entre el 1.620 i el 1.630 ja havia rebut varis préstecs de Mn. Sala i

encara no els havia tornat. El seu company de marmessoria era D. Llorenç de Descatllar, personatge de la noblesa catalana i a la seva casa s'hostatjà 116 dies fins l'abril del 1.633 per a resoldre les qüestions de l'herència. El dit Oriol estava en bona situació, puix tenia una torre a Vilassar de Dalt, dos camps a Granollers i diferents censos etc.

Passà 8 dies més a Vilassar i a Granollers. El seu propi crèdit que ascendia a 518 lliures i 2 sous fou l'últim que es cobrà de la marmessoria. Aquest Oriol li feu un llegat de 50 lliures de les que en dóna Mn. Sala 25 pel retaule nou de Sta. Maria del Mar de Barcelona. La vídua d'en Bertomeu Oriol, casà amb en Joan Roig vidrier a qui li aportà una dot de 300 lliures de la marmessoria; i a l'ensems comprà per 642 lliures la botiga de vidres del dit Oriol i precisament això portà un disgust a Mn. Sala degut a que feu un rebut a Joan Roig dient que havia rebut 142 lliures en lloc de que les retenia del tot de la seva dona; Roig s'aprofità de la badada i pels tribunals intentà pagar 142 lliures menys de la compra de la botiga.

Pel maig del 1.631, morí el Sr. Rector d'Arenys de Mar el Rvd. Jaume Vilar, que el nomenà marmessor i es cuidà de l'enterrament i de la celebració de misses; en el testament feu llegat per un pobre d'Arenys i aquest fou Na Mendoça, veïna d'Arenys a la que se li donaren 7 sous i 6 diners, a més de comprar-li "un mongil de cordellat" (3 lliures 19 sous) i "una roba, cos i faldilla del mateix cordellat birrell, entre drap, mans i demés adobs costà 3 lliures 2 sous i 2 diners. La venda del cotxe del Sr. Rector produí 7 lliures.

Diferents vegades demostrà Mn. Sala sentir-se un bon mataroní i patriota. Així en un moment donat el 1.638, l'Universitat de Mataró degut als "grans gastos fets y fahents en la injusta guerra ha mogut lo Rei de França y altres potentats heretges" acudí a ell per que els hi prestés 300 lliures en continent i gratuïtament ço que feu, entregant part en metàl.lic i part amb una lletra contra els negociants Gorgollons, genovesos de Barcelona, amics seus i dels quals parlarem més avall. Els hi tornaren el 1.642.

L'any anterior, 1.637, l'Universitat havia comprat blat a Granollers i no podien pagar-lo. Mn. Sala los emprestí graciosament ço que feia falta".

Per l'abril del 1.638 "havent gran carestia y fam en tot Catalunya", Mn. Sala aconseguí dels mercaders Gorgollons li posessin a la seva disposició dos carregaments de blat que havien arribat un a Blanes amb 1.700 quarteres de blat de Lyorma i altre barca grossa del patró Rosell a Arenys de Mar. Però a Arenys quan es presentà Mn. Sala i els jurats de Mataró, "amb motí de tota la gent d'Arenys de Vall y de Mont y Canet" no els volgueren reconèixer ni donar res; el dia següent dijous Sant amb el mercader amo del blat anaren a Blanes "ahon trovaren més cortesia y agrahiment" i acomodaren cinquanta quarteres que el dissabte Sant arribaven a Mataró per mar siguent "ocasió de molta alegria per tota la vila y per ajudar més, pagui de unos diners als mercaders sobraescrits a rahó de quaranta nou rals la cortera".

Retrat de Mn. Jaume Sala, pregant davant Sant Jaume, d'autor desconegut.

Sagristia de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró.

Foto: Miquel Sala. M.A.S.M.

A quasi tots els ajuntaments de la comarca, havia fet censals Mn. Sala, des de l'any 1.637, en que es veié amb potència econòmica per fer-ho; així, a Mataró, emprestà el 1.643 sis-centes lliures. A Sant Julià d'Argentona, el 1.637, dues-centes lliures. A Sant Feliu de Cabrera, el mateix any, dues-centes lliures. El 1.639 a Sant Julià d'Argentona tres-centes lliures. El 1.639 i el 1.640 quatre-centes lliures a Sant Feliu de Cabrera. El 1.639 dues-centes lliures a Dosrius i Canyamars. L'últim que fa, el 1.644, és de cent cinquanta lliures a Sant Andreu de Vallgorguina. Gairebé tots aquests censals no havien estat liquidats quan va morir.

Censals a particulars en trobem molt pocs, el més antic a Ramon Lladó, pagès de Valldeix, el 1.635. Un altre al doctor Narcís Viader, de Granollers el mateix any; sembla que aquest doctor sigui el seu metge i llegatari en el seu testament. Finalment el 1.643 en fa uns altres a Nicolau Martí, apotecari de Mataró i a Felip Dexans, pagès de Vilassar. Tots els censals de particulars són vigents l'any 1.644.

És constant la seva amistat i relacions amb els germans Francesc i Joan Antoni Gorgollons (probablement devien dir-se Gorgolio), negociants genovesos, veïns de Barcelona. Possiblement aquesta amistat venia ja des del temps del seu pare. Sabem que el 1.631 Mn. Sala els hi deixà 600 lliures pel negoci i, al mateix temps, negociava la compra del blat per a Mataró que hem ressenyat. Al cap de dos anys li pagaren els guanys, continuant però els diners en "ses mans per lo mateix fi y effecte". La relació de negoci i amistat amb els Gorgollons continua molts anys. Aquests negociants fan de corresponsals financers de Mn. Sala que els proveeix de vi claret de Mataró i ells li compren "5½ canes de contrai a la segoviana per fer un manteo y sotana" però sembla que no els hi cobren.

La casa de Mn. Sala

La hi deixaren els seus pares, al carrer del Pou de Vall, avui carrer de l'Hospital, però després de les obres de l'hospital és impossible de determinar avui exactament el seu emplaçament. Havia de ser com a mínim una casa de dos cossos ja que tenia celler i estable per la mula. Amb les compres i vendes que fa de vi queda sempre constància del seu celler i àdhuc de les botes que hi havia; La bóta del racó de 22 càrregues, la bóta del mig, de cadira, de 23 càrregues, la bóta de cadira gran, la bóta major, la bóta de 12 càrregues, etc... Cuidar-se del celler i del vi havia de ser una de les ocupacions de Mn. Sala. Tenia vi per raó de les parts que li tocaven de les vinyes de la seva propietat, però també en comprava a altres pagesos i al Rector de Mataró. Quan el 1.632 fa un préstec de 100 lliures al Rector de Mataró, l'ardiaca i canonge Pere Folquer, aquest li retorna en part amb la verema dels alous del Rector. Ven també a mercaders i taberners de Barcelona el vi claret del seu celler; els anys 1.631 a 1.633 el ven a Joan Gibernau, taberner, que el va treient a mida que el va venent, però després de tres anys, per aclarir comptes s'han de reunir comprador i venedor amb el Doctor en Lleis Misser Guillem Balet i el Sr. Gorgollons i han d'acordar que les 195 lliures que deu el taberner les vagi pagant a raó de 25 lliures cada quatre mesos.

Tornant a la casa, tenia planta pis i, potser, segon pis i tot, ja que una vegada, el 1.638, caigué de l'escala la majordona "del més alt de l'escala fins lo replà".

Tenia també una llarga eixida, en la qual hi havia un sortidor o estany amb una pica de pedra que en el seu testament deixa a la Parròquia de Santa Maria per a sustituïr la que hi havia al portal principal.

L'any 1.625 llogà per a majordona a na Margarida Lledona (vídua d'en Lledó) pel sou de 9 lliures l'any. Na Lledona sabia llegir i escriure i àdhuc cobrava un cens "de la casa d'en Nunell, davant de la iglesia de Sant Josep de la present vila". Al morir, Mn. Sala li feu el llegat d'una pensió vitalícia de 20 lliures anuals.

Més tard, l'any 1.638, trobem que Mn. Sala lloga una minyona per 4 lliures l'any. La darrera que va tenir es deia Maria filla donzella de Jaume Liberos, tintorer, cobrant 4 lliures l'any, amb la promesa de que després de 4 anys de servir l'apujaria a 6 lliures. En el testament li deixa 10 lliures "per amor de Déu y com a pobre de Josucrist". Era neboda de Na Lledona i això explica que estés més de cinc anys a la casa, quan les altres minyones hi feien més curta estada.

En el llibre de comptes es cita també a en Joan Ros, com a majordom de la casa. Mn. Sala li deixà graciosament 11 lliures per a acabar la casa que dit Ros es construïa en el veïnat. Creiem que era l'encarregat del celler i de la quadra, feines que no podia fer Mn. Sala.

El testament (6)

El 12 de desembre del 1.644, Mn. Sala, ja malalt, fa el seu testament i mor el dia 17, als seixanta vuit anys complerts.

El testament, escrit pel notari Antoni Puig, està redactat amb les fórmules acostumades en tots els testaments de l'època, però demostra haver estat planejat i repassat per Mn. Sala.

El seu contingut és el següent. Comença com sempre elegint marmessors, que són els Rvds. Rosselló i Hortal, residents de la Parròquia, la senyora Marianna Daviu, vídua de Bartomeu Puig Lentisclà i Daviu, en Llorenç Lentisclà i Daviu, mercader, son fill, i en Pere Portell, apotecari, tots de Mataró. Els dos primers eren amics seus, beneficiats de Santa Maria; la vídua Lentisclà era veïna seva ja que vivia a les Espenyes (Can Lentisclà, després Can Xammar, on hi ha ara la Facultat de Medicina); el seu fill com a negociant i home de cultura suposem que havia ajudat a Mn. Sala en molts dels seus afers i el darrer, en Pere Portell, apotecari, del qual no en sabem res.

Després, com sempre, el testament mana pagar religiosament tots els deutes de tota mena que pugui haver deixat; dona instruccions sobre la seva sepultura, a construïr a Santa Maria sota l'orgue, al costat de la d'Antoni Sala. Aquest Antoni Sala

devia ser probablement un seu parent, també negociant, segons hem pogut saber. En canvi no coneixem on era l'orgue en l'església gòtica, anterior a l'actual.

Tot seguit dóna instruccions sobre el seu enterrament i cerimonial i de les misses a celebrar, que seran mil, distribuïdes de la següent manera, 500 a la Parròquia de Santa Maria, 150 al Convent dels Carmelites de Sant Josep, 150 al Convent dels Caputxins de Ntra. Sra. de l'Esperança (al cementiri d'avui) i pagant tres sous per cada una d'elles. A més estableix també 100 misses a la Cartoixa de Montalegre i 100 més al monestir de Sant Geroni de la Murtra de Badalona.

Després llega a l'Hospital dels pobres de Santa Magdalena de Mataró i als seus administradors les cases que posseix al carrer del Pou de Vall, amb la condició expressa que sia Hospital de pobres sans i malalts o solament malalts, i si la Universitat de Mataró creu convenient traslladar-hi l'actual Hospital se'n dirà de Sant Jaume i Santa Magdalena, però si de les seves cases se'n fa Hospital particular se'n dirà sols de Sant Jaume; cas que la Universitat i l'administració no acceptessin el llegat, aquest haurà de passar al parent més "propincuo" de part de pare, de més edat, que el dia de la seva mort visqués. Si les cases les tenia del seu pare és natural que en última instància tornin a la branca del seu pare.

Faculta als marmessors per a fer les obres que creguin convenients com a adaptació de les cases per a hospital "sens que puga entrevir altri sino ells ni sels puga contradir en rahó de fer moltes o poques obres". Hi fabricaran també una capella amb son "altar ab un quadro dels bonaventurats apostol Sant Jaume y de Santa Magdalena" i dotaran també aquesta capella, en la qual hi funda una missa quotidiana a celebrar perpetuament per un capellà mataroní, que cobrarà 4 sous i 6 diners.

Vol que a l'altar major de Santa Maria hi posin una llàntia "ab sa bacina de llautó y corda ab tots sos arreus y gorniments necessaris per a cremar perpetuament tots els diumenges i festes de precepte, des de la missa matinal fins a les vespres", essent les despeses d'aquesta llàntia a càrrec dels administradors de l'Hospital.

Per a assegurar la celebració de la missa quotidiana, mana als marmessors consignar al Sr. Rector de Santa Maria al menys 1630 lliures barcelonines, o més, que donin un rendiment anual de 81 lliures i 10 sous (és el 5%). Aquesta missa perpètua va donar lloc a conflictes posteriors entre el Rector i els Jurats. Avui tan la missa com la llàntia han passat a la història.

Deixa als pares Caputxins de Nostra Sra. de l'Esperança 20 lliures en llibres de la seva biblioteca, a la seva elecció, amb la condició que no els treguin mai del Convent de Mataró.

Després venen els llegats particulars. Al Bisbe de Barcelona deixa un morabatí o "altre qualsevol dret li puga competir en mos bens per rahó de senyoria". A l'església de Santa Maria la pica de pedra marbre que serveix de surtidor a l'hort de la seva casa, determinant el que s'ha de fer d'ella, això és, que serveixi de pica d'aigua beneita al portal major, que la que ara hi ha es traslladi a sota l'orga i la que ara hi ha allí es posi a la nova capella de l'Hospital. És curiós com, sense pensar-ho, demostra que creu tenir autoritat per manar en la Parròquia en la qual havia servit més de quaranta anys. Aquesta pica de pedra marbre podia ésser la que en 1.587 el seu pare adquirí i es feu portar pel patró Batista Bosch de Sitges. No sabem però si es va complir tot això.

Continua llegant a sa minyona Maria Liberos deu lliures i a Na Margarida Lledona, sa majordona, una pensió anual de vint lliures. A les dues filles donzelles de Maria Solera, vídua, quinze lliures a cada una. A Onofre Oller Sala, sastre, li perdona el préstec que li concedí. Al marmessor Reverend Rossellò l'usdefruit del seu calze. A Narcís Viader, doctor en medicina de Granollers, vint-i-cinc lliures. A Llorenç Lentisclà Daviu una credença (calaixera) "de fusta de noguer que tinc a la cambra on estic malalt". Aquesta calaixera fou portada de Gènova, cap el 1.632, pels germans Gorgollons. Narcís Viader, que com hem vist devia ésser el seu metge, tenia amistat d'anys amb Mn. Sala, que el 1.637 ja li feu un censal de cent vint lliures, encara vigent quan morí; també hem trobat una carta de Mn. Sala al Dr. Viader demanant-li s'interessi en resoldre un afer seu a Granollers.

També llega a Pere Pau Llafris, blanquer i parent seu "per los serveis que rebo de ell en esta malaltia" vint lliures.

Finalment de tots sos bens fa hereu universal a Nostre Senyor Jesucrist i mana als seus marmessors que a la seva mort facin inventari de tots sos bens i els sobrants, després dels necessaris per l'Hospital i la Capella, la dotació de la missa quotidiana i demés llegats, en facin censals que, si són per la Vila de Mataró, hauran de ser al quatre per cent i els altres al cinc per cent, i que ho posin tot en nom del Rector de Santa Maria.

Miquel Brullet i Monmany

(1) La major part de les dades del present article són extretes del "Llibre de dèbit i crèdit de Mn. Jaume Sala, prevere de Mataró", existent al Museu Arxiu de Santa Maria, Documentació Hospital nº 1.

El llibre conté la comptabilitat de Pau Sala i del seu fill Mn. Jaume Sala.

Aquesta referència serveix pràcticament per a totes les dades que no consten específicament.

(2) D'acord amb l'examen dels llibres de Baptismes de la Parròquia, dipositats al Museu Arxiu de la mateixa.

(3) Anotació del llibre abans indicat "MDLXXXIII En nom de Nostre Senyor i de la Verge Maria fas companyia jo Pau Sala i Joan Vilaró per compte de tots dos sols".

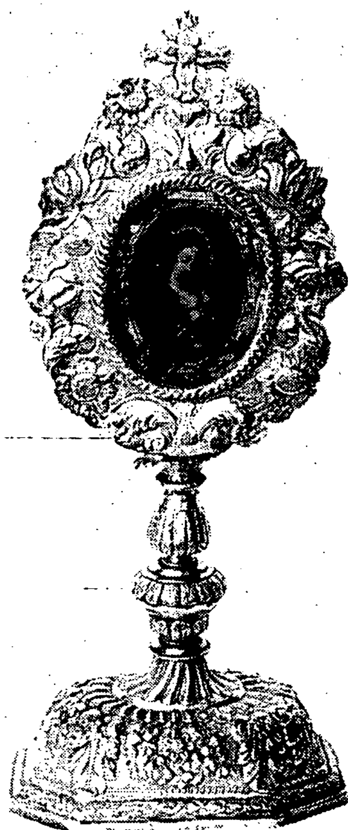
El mateix any 1.583 comença el llibre. Hi consta: "1.583. Llibre portat per mi Pau Sala, començat a 24 de juny. Nostre Senyor si plàssia donar bon any i bona ventura i bon cabalament".

(4) Llibre de Baptismes nº 2, anys 1.547-1.597. Museu Arxiu de Santa Maria. Foli 159 r.

(5) Arxiu Diocesà de Barcelona.

(6) Testament de Mn. Jaume Sala, prevere de Mataró. Museu Arxiu de Santa Maria, Documentació Hospital nº 1.

Transcrit i publicat als "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria", número 3, desembre 1.978

En els treballs d'inventari i catalogació
de les peces d'orfebreria del Museu Arxiu,
en classificar un reliquiari procedent
de la Capella dels Dolors,
s'observà que les petites pintures
existents en el mateix
podien ser atribuïbles a Viladomat.

Representen a l'anvers la Mare de Déu amb
el Nen Jesús i al revers Sant Josep també
amb l'Infant Jesús.

L'equip del Museu Arxiu
ha cregut convenient de publicar-ho.

Ref. M.A.S.M.
Núm. Inventari 3.00015
Fotos Miquel Sala - M.A.S.M.

DOCUMENTACIÓ

Descripció sumaria ó, epitome de la Antiquitat lustrosas prerrogativas, y memorias de la Insigne Ciutat de Mataró. (Manuscrit del Segle XVIII)

NOTA DE L'EQUIP DEL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA.

És evident que el document que transcrivim a continuació és en part apòcrif. Però pel seu interès hem cregut convenient de publicar-lo.

2/ Tingué son principi esta Població ab lo apelido de Ciutat de Beturo en temps del Rey Beto son fundador sise Rey de España en lo any de la creació del mon 2150 donatseli passats de 3484 anys de fundació fins lo any 1700.

3/ Fonch destruhida y assolada de la ma Omnipotent per medi de tempestats inundacions y terremotos, en lo any 2384 y en lo de 2460 Reparada y Renovada per los focenses.

4/ Tinguerenla en gran estima los Romans havitantla moltas de sas Noblas familias honorificarenla ab lo titol de Municipal prerrogativa de gran honor, podent los Moradors ser admesos als oficis y carrechs honorifichs, com si fossen naturals de Roma:

5/ Julio Cesar la encumbra en lo any 2958 de la creació del Mon que fonch feta colonia Romana, constituhintla cap y metropoli de molts poblas, y que son Magistrat fos semblant al de la Ciutat de Roma, igualantla a las de primera Magnitud.

6/ Atestiguan estas y altras Grandesas, no sols Liberato Gerundense en son cronicon lo Pare Joseph de la Ascensió Religios carmelita descals en sos manuscrits comentaris que al cronicon de Liberato feu en lo any 1677 lo Historiador de la Religió de Carmelitas Descalsos en la nova historia de dita Religió Cap.22 Lo Pare Gaspar Roig y Gelpi coronista del Sr. Rey Carlos Segon en la cronica General de Chataluña sino també las inscripcions que en copiosos epitafis de marmol se troban en esta Ciutat, y sercania ahont se ligen noms de cavallers Romans como son los Publicos Cornelios, Pracos, Cayos, Quintos, Floros, Lucios, Minucios que com afirma dit Pare Joseph de la Ascensió, era la flor de la noblesa com se pot veurer en los ... y vestigis, Paviment de la obra mosaica ab estranya curiositat, efigies, y Monedas de Emperadors Romans y altras momorables antiquitats, de la Antigua Ciutat de Beturo; vuy Mataró com se pot veurer en la cronica de cataluña.

7/ Per major manifestació de la Realitat de las Antiguidats se veu al cronicon de Liberato ab especial especulació feu lo dit P. Joseph de la Asenció ahont se troban copiadas lapidas é inscripcions ahont lo dit Rt. P. diu (parlant de Mataró) descubriendo mos esta Ciudad pues en el Año 1677 se hallan lapidas, ó piedras con inscripciones de letra y Nombres Romanos, edificios antiguos y uno en particular en casa Lantisclá y Daviu que es un Pavimento de obra mosayca labrado de piedras de marmol blanco y de jaspe negro, ó de lisos, muy simil al Pavimento de St. Miguel de Barcelona, sin duda que este devia de ser pavimento de algun templo como lo fué el de St. Miguel que fué templo del Dios Escolapio tiempo de Gentiles.

Lo Pare Gaspar-Roig y Gelpi en la citada sa manuscrita cronica General de Chataluña copia també y explica las lapidas epitafis é inscripcions parlant de la pedra del Sementiri de Mataró que comença, Iunoni Aug. Diu en alabança de esta ciutat estas dos piedras atestiguan la Antigua Magestat y grandeza de aquella Villa en tiempo que hera ciudad, pues havia en ella Collegio de Varones Augustales Ponderes la aprovacio que tant calificat Auctor no essent patricio, ni oriundo de Mataró fa de la Antiguitat y grandesa de esta Ciutat pues diu de la pedra del Sementiri, que a la fi de ella se lleig lo sextyvir Augustalis que hera dir que en esta ciutat y havia per son govern sis vir Augustals; ó sis consellers se incerta la contextura del Referit comentador de Liberato ab estas paraulas. Aora bien, si en Inscripciones, y Memorias antiquisimas, como son los que tenemos tantas vezes citado hallamos los viros Augustales, que hera el Magistrado, que Representava el de Roma, señal evidente de colonia de Romanos, confirmada con los nombres, pronombres, y sobre nombres de lo Mejor de Roma y estas antiguedades se hallan en este sitio donde se halla la Villa de Mataró.

Diu lo mateix auctor sobre dit No pruevan menos los Retratos de los Emperadores Romanos que se han descubierto en estos tiempos habriendo zanjas para nuevos edificios. Otro Retrato se halla en casa Joseph Roig Boticario que es un efigie del grande Pompeyo; Representase en ella la cabeza y parte de las espaldas de un cuerpo bien formado membrudo el Rostro de Autoridad, y gravedad; La cabeza Armada con Yelmo muy bien gravado por ser la materia tierra muy cozida. es de figura esferica; y dentro del de la Parte drecha y en frente del Rostro, tiene este titulo de letras Romanas: Pompea: con que se echa de ver que á de suplir efigies; y que es Retrato de aquel grande Emperador. que aunque no tuvo absolutamente el nombre, no le faltaron los echos, y el poder pues puso én contingencia á Julio Cesar el Imperio.

Estos Retratos (diu lo mateix auctor) pruevan irrefragablemente todo lo que se ha dicho de la calidad del Pueblo que precedió al que oy es Mataró; porque ley hera entre Romanos y es disposicion del drecho tot de his qui ad que solamente las ciudades Metropolis podian tener los Retratos de los Principes publicamente para assilo y Refugio, de los delinquentes: de manera que el que acogia a la sombra de la Imagen del

Emperador le valia de amparo contra la Justicia, y como se hallan tantas destas Imagenes en este sitio, y cada dia se descubren mas; siguesse que en el huvo ciudad que fué colonia de Romanos y metropoli de otros pueblos.

En lo any 187 de Christo nos assegura lo nostre predit Gerundense Liberato se constituhiren en la Antigua Beturo Magnifichs banys iguals als de Barcelona y Gerona: Barcinone Beturone, et Gerunda Magnifica Balnea construuntur en honore prefectorum: Que en Mataró y aje aguts banys, ho contesta la tradicció entre los que viuen, y los vestigis Restaren en casa Boet, comprobanto la inscripció de una pedra dels Romans es en casa Dn. Magí de Vilallonga, que es una de las copiadas per dits comentadors de Liberato, y coronista P. Joseph Roig y Gelpi en los dits comentaris ponderant la circunstancia de Magnifichs combinato ab los guarismes se lligen en dita Inscripció y diuhen entre altras ponderacions en que fuessen Magnificos que baños de esta calidad y de tamanya grandeza y ostentacion, como quiere segificar Liberato no se edificaron para Aldeanos, y Gente comun, sino para Cavalleros, Ciudadanos y gente Regalona que vive entre delicias de cortes, y ciudades grandes y al fin devieron de ser tales los de Mataró; que compitieron con los de Barcelona pues un mismo nombre haze Relacion á entrambas ciudades de grandeza y ostentacion Igual Magnifica Balnea.

Seria llarga digressió si havia de individuar los monuments, vestigis pedazos de muralla y señals antichs que donan irrafregable prova de la Antigua ciutat. y com lo antich comentador de Liberato feu trobanse en Mataró especials exactas, y ocultas diligencias, en investigar eixas curiositats y las aguera fetas majors en honor de dit Poble á no sobre venin li la mort en aqueix intermedi fa esta menció. Porque las sobre dichas antiguedades de inscripciones medallas y vestigios de templo sumptuoso sino tambien grandes pedassos de paredes gruissas, y muy anchas que solo podian servir de Muro a ciudad populosa y grande.

Estos liensos de Muro grande se ven en casa del Sr. Dr.Nadal en medio de la Playa, y en otras partes, las quales cosas hayan por la posession. Registre lo curiós en contestació de esta veritat lo tros de Muralla ab formacio de una torra, que a la cara de terra per espay de mes de setanta passos se manifesta en lo cami ral qui va de esta Ciutat a Vilasar á un tir de pedra del comvent de Religiosas Carmelitas Descalças y veure que no es adminiculo; sino prova Relevant caval.

Y si lo trobarse en un Poble monedas, ó medallas del temps dels Romans es argument y prova de antiguitat (valentse molt de estas antigallas Dn.Antonio Agustin en sas grandesas de Tarragona y Pujadas en sa cronica de Cataluña) copiosissimament ne ha descubert lo temps en esta ciutat y ditas ab efigies y lletras dels Emperadors Aureliano, y Antonio; y tambe de la Moneda de Ampurias que en la una part posavan un rostro y en lo altre lo nom grech de Ampurias y lo cavall Pegaso ab alas.

Nos manifesta tambe nostre Liberato en dit son cronicon com en la ciutat de Beturo se eligia Collegi per instruhir la Jubentud encara que no asseñala lo any si be lo P.Mestre Argays en lo Indice de dit cronicon contínua en lo thomo 4 dela diu que fou per la educasio dela Juventud nos pot donar en esta Clausula altre extencio, per no arribar los predits comentaris al present any: pero bastantament se deixa comprendrer quant honorifica es esta circunstáncia per nostra Ciutat.

Celebre y de sumo aprecio es lo quens manifesta lo mateix Liberato Gerundense en dit son cronicon, que en lo any 37 de Christo sembra la semilla del Sagrat Evangeli ab sa predicacio lo glorios Apostol St. Jaume en esta ciutat Santus Jacobus Apostulus predicat Illuro Beturo Betulo Barcinone conjectura es estada de perssonas entesas si la Antigua Capella de St. Jaume de Traya seria evidencia de aqueixa Sta. Memoria.

Immensas son las glorias desta patria lo venerarse per oriundas de ella, y de la Antigua Beturo las Iltres.Verges y Martiras Santa Juliana y Semproniana deixebles del Imbicto glorios Martir Africa St.Cugat las quals a imitació de son mestre animosament en lo any 300 de Christo las quals se veneran en lo Comvent Imperial de St.Cugat del valles antes Castell Octavia aont estan las suas santas Reliquias Juliana et Semproniana Virguines Beturone en la letanisnate Discipulas Sancti Cucufates in castro octaviano post alve tormenta de collantur.

Diu Liberato. Molts Historiadors que cita lo Pare Roig y Gelpi en son Catalago paralipomenor dels Sants Indigenas, y Advenas de Cataluña fan mencio de estas gloriosas Santas Pero los que afirman esser naturals de Mataró y de la Antigua Beturo son lo mateix P. Roig en dit Paralipomenor y en la vida especial que compongué de ditas Santas. y tambe lo Dr.Bernat Boades citat per dit P.Roig lo P.Mestre Argays en la Soledad laureada tomo 2.cap. 23 f.81 y en lo como dit la Perla de Cataluña Cap.110 s. f.335 y finalment lo Noble Dr.Bonaventura de Tristany en sa corona Benedictina cap.10 f.289 ab esta literatura. y donde (parla del Imperial monasteri del Presidente Galerio estuvo presso el Martir St.Cugat Cavallero principalissimo de Nacion. Africana, y alli fué Martirizado azado en unas parrillas y dessollado por la confession de la fé y juntamente con el padecieron Martirio las dos Santas virgines Juliana y Semproniana naturales de Mataró villa maritima tres leguas de Barcelona cuyas sagradas Reliquias se veneran en este Monasterio fr. Domenach en la historia General de los Santos de Cataluña pag. Mihi 139 el Dor. Onofre Manescal en el Sermon del Sr Rey Dn. Jayme fol. Mihi 23.col.1. fr. Joan Gaspar Roig y Gelpi en el num.60. de su catalago Paralipomenor de los Santos indigenas y advenas del Principado de Cataluña y sus condados, y en el con un instrumento autentico prueva que estas Santas fueron de Mataró vease el Dr.Geronimo Pujades en el Cap.86.87.z. 88 del libro 4 de la cronica universal de Cataluña y Diego en la historia de los Antiguos Condes de Barcelona lib.2 Cap.21 y otras muchas memorias avant nostres antepassats la celebritat de estas dos Inclitas Santas en los anys 430 de Christo segons Liberato ab esta Clausula Beturone in Latetanis celebris est Memoria Sanctorum virginum, et Martirum Juliana et Semproniana Santi Cucuphatis Dicipulas ibidem nata.

Gran circunstancia es esta en alabansa de la fe, y christianitat tant Antigua de nostres antepassats, y del quant antes foren en lo Culto Divino y de Veneració ab que solem ni savem la festa de nostras Inclitas Santas compatricias.

No menos es abreciable la noticia del mateix Liberato en donarnos també per oriundos de la mateixa Beturo los Gloriosos St. Mariano, y Januario, y altras Sants Beturonenses que alcançaren la Laureola del Martiri en cesarea, celebranse despres de son Glorios Martiri en esta sa Patria la memoria de estos sos dichosos compatricis ab gran solemnitat ab esta clausula.

Cesarea in mauritania Sanctu Maximus cum Januario et alius Beturonencibus
La letanis tarraconencis Hispania de collantur sexto Idus Iulii: celebratur memoria istorum duorum Beturone cum magne solemnitate Al que se anyadeix lo ques troba en lo martirilogi Romà que es lo seguent.

Roma sexto Idus Iulii sie in Africa sanctorum Martirum January Marini Naboris et felicis de collatorum Premedites. La assonancia de estas dos literaturas en favor de Nostra Ciutat, y de la filiació de estos celestes cortesans compatricios, y no menos la circunstancia de esser gran la Solemnitat ab que de ells celebran la sobredita Memoria.

22/ En lo transcurs del temps que discorregué des del dit any 430 de Christo en que liberato acaba las memorias de nostra Antigua Ciutat de Beturo fins al any 1125 en quens citará avant un acte de donació fet en dit any nos troban memorias en autors ni escripturas de esta Ciutat, y penço per no trencar lo fil de esta sumaria descripcio, se escriurán de las cosas Generals succehidas en eixa intercadencia a temps algunas particularitats consernents á nostra patria valentnos de conjecturas, y Rahons probables.

23/ Es conjecturable y de molta probabilitat (salvat sempre lo millor sentir que la dita ciutat de Beturo se conserva en son lustre é intacta en los 287 anys que passaren des del Referit 430 fins lo Infelis de 717 en que senyorejaren y conquistaron los Moros la Ciutat de Barcelona, y tot lo demes de Catalunya Porque encara Henrrich Rey Godo inficionat del herror de Axio, lo qual comença á Reynar en lo any 467 conquistant lo que no hera seu, destruhi y posá per terra á tarragona en venjança de sa Resistencia; segons lo Pare domenach en lo flos Sanctorum de Cataluña en la vida de St. Sever fol.205 nos Llitg destruhir altras ciutats desta provincia y per conseguent no ho seria nostra Beturo vuy Mataró.

24/ Pero de las atrocitats que usaren aquells Barbaros Africans, en la Ciutat de Cataluña en aquella tant deplorable, com fatalissima inundació inumana de sarracenos, Resta nostra Ciutat Beturonense assolada, com se infereix de Auberto ab esta clausula, y del temps Infrascrit.

Hoc anno (parlant del de 717) Mauridenso laverant Civitas Cathalonia. comensa est teix lo Referit P.Joseph comentador de Liberato, y diu. entraren estos (dient dels moros en la primera entrada) el any de 714 en Espanya por quizia secretos de Dios, señorearonla toda mas nunca pudieron los montes de Cataluña de las ciudades maritimas, y de lo Restante no escapó rincon donde no entrassen; y donde hallaron Resistencia, mostraron mayor crueldad, no dexando piante ni Mamante, ni paredes en pie leanse los Autores que tratan desto y se verá, que tal quedarian los pies derribada aquella, cupole á Matarón su parte, quederian algunas Reliquias y si be Barcelona se Rendi ab pactas com diu dit Diego en dita Memoria fo.47 se pot conjecturar que la furia de aquell cruel enemich destruhiren Mataró;

25/ Quals Restaren aquells miseros moradors Mataronenses entre tants paganis en los 84 Anys esclaus, ab lo sustento de pa de tribulació, aont avitaren ab ells fins lo any 801 en que lo Augusto Ludovico Pio recupera Barcelona com afirma Diego en la historia dels condes de Barcelona fo.50 Majorment los ultims anys que segons lo mateix Autor se alternaven los successors en guañar, y perdren á Barcelona: Alternanse rerum eventu (diu dit autor citat lo Historiador de Pepino y Carlo Magno) nunch francorum sarracenorum ditroni subjiciebatur: trocandose la suerte aora de francesses, aora de moros, y essent Mataró tant cerca de Barcelona. quant participaria de eixas crueltats.

26/ Y encara que expellits de estas parts los Referits Sarracenos no per eixó quedaren del tot libres nostres antepassats compatricios de tantas inumanitats. Diguento en quant als moros de España, y Mallorca los tres lamentables vingudas, e invicions que en los anys 827. 986 y 993 foren la Ciutat de Barcelona y los horrorosos estragos insults, y crueltats que en aqueixas tres vegadas ocasionaren, no sols en ditas si en las cercanias; y aixi bé en Mataró com ab evidencia se infereix del que nos manifesta Diego en sa Historia del any 827 en fo.55 Abumaruam llegó a Barcelona y taló todos sus campos, y echó fuego a las villas de aquella comarca y de la de Gerona: y robó todo lo que fuere de las ciudades pudo allar; y sin Recibir algun danyo en su exercito, se bolvió con el á Zaragoza muy á su salvo antes de eser visto del exercito de los francos.

El estrago y danyo que el moro hizo en toda la tierra fué tan crecido, y extraordinario, quanto se puede inferir de lo que el monje Benito escribe; que por serlo tanto lo havia Dios significado antes haziendo, que muchas vezas se viessen esquadrones de gente armada y a la noche terribles Relampagos, sin truenos en el ayre: Es lo literal de la segona vinguda del any 986 fo.81 inmediat llegaron los infieles a Barcelona en el Primer de Julio 986 y pussieronle tan estrecho y fuerte cerco, por mar y tierra que la entraron y vindieron dentro 6 dias y el danyo que hizieron a la Ciudad fué tan grande que passaron inumerable gente á cutchillo y á otros cautivaren, y se los llevaron á Cordova. Perdieronse los mas solamente los castillos de Moncada y Cervellón: á los moros de Mallorca entre otras Riquezas, se llevaron las del monasterio de St. Pedro, y en la ultima vegada del any 993 en f. 85 que fou presa Barcelona encara que pochs dias; insinua lo mateix auctor.

Hasta ahora á durado contar calamidades en Barcelona y en el anyo 993 hizieron otra corrida los dichos moros por todo el condado, y tambien el Valles es constant que lo contat de Barcelona concistia en circumferencia, que vuy te son Bisbat com ho atestigua Bosch titol de honors de Cataluña f.98 y sen Mataró de ell contra del acta de 1125 foù Mataró compres ab las calamitats Referidas.

27/ Y si be en estas parts no se exprimentaren mes atrocitats dels moros de España las tingueren dels Islenyos de Mallorca, Menorca y Ivissa, fins que lo invencible Rey Dn.Jaume lo conquistador los expelli de aquellas Islas que conquistá; entrant en ellas segons surita tom 1 f.132 a 30 Sbre.1230 y com ditas Islas a las horas eran en sentir de Diego cap.95 f.157 lo que hara es Alger, y costas Maritimas de Africa en quant a Captivas cristianas de estas costas, com se pot veurer de lo que diu lo Pare Roig y Gelpi en la vida de St. Bonosso y Maximiano Blandensse fo.39 bien pruevensse porqué mientras los moros fueron Sres. de Mallorca, no se pudo edificar (parla de un edifici dit la Palomera que esta en Blanes) porque los Blandensses nunca tuvieron quietud por razon del Puerto que por no haverlo desde Salou á Blanes venian á Blanes como mas vezina de Barcelona y se infereix també que lo que impelli al compta de Barcelona Dn.Ramon Berenguer quant a la conquista del any 1115 feu de ditas Islas (que despres foren ratornadas als moros per la poca fidelitat que insinuan las historias) fou los grans danys que á esta costa Piratas de ditas Islas ocasionavan, com ó diu lo citat comentador que los moros de Mallorca le hazian grande daño en la costa de Catalunya se valió de la ayuda de Genovesses y Paisanos y armando una Poderosa armada naval fueron contra las Islas y en poco tiempo las Rindieron.

28/ Restaren a lo ques veu libres dels moros que per temps
29 de 513 tingueren que suspirar los havitans pues los durà lo alivio sols 70 anys des del any 1300 fins lo any 1419 estigueren nostres entecessors baix lo pesat yugo de Particulars, y..separats de la Corona Real de haont antes heran y fonch tanta varietat de Srs. á que estigueren subdits que se pot con'ecturar lo molt que patiren.

30/ Foren los predits Señors lo Infant Dn.Pera Germá de dit Señor Rey Dn.Jaume Segon perque en Mataró se pogues tenir Mercat en lo dilluns dat en Barcelona any 1294 se feu la dita gracia y consta de las firmas com apar al catalogo que se feu en lo any 1688.

31/ En lo any 1419 foren tant Intrepidos nostres predecessors que encara que tant aogats dels treballs se podan judicar de tanta variació de Srs. y volense dominar á son natural Rey se Redimiren ab son propi diner, ab 4000 florins de bon pes com apar del Real Privilegi de dita Redempció concedit á esta universitat per lo Sr.Rey Alfonso dit lo Magnanime: dat en lo monastir de St.Cugat á 27 Juny 1419 consta de Acte a la escrivania de Mataró Rebut per Joan Cots notari 6 Sbre 1484 que lo alcans de dit privilegi y Redempció costá effucio de sanch y molts treballs, als dits nostras predecessors, (diu dit acta que hera acerca de voler cobrar lo comu la escrivania)

per quant dita vila sempre es estada e, es en pocessió e, llibertat de contractar ab qual se vulla notari segons los actes presos en dita vila plenament nostran; Majorment per lo novell privilegi abtingut del Sr.Rey, per lo qual tots los Poblats en dita vila e terme se podan alegrar dels costums, usos, llibertats de la Ciutat de Barcelona e, sien membres ciutadans de aquella lo qual Privilegi costá à dita vila, é terme carn e, sanch e, parts de llurs substancias, y se pot també aixi compendrer del Literal exordi de dit Privilegi dient lo seguent molt alt e, molt excelent Princep é, Poderos Señor com los homens poblats dins la vila antiguament apellada Ciutat treta e, terme del Castell de Mataró ab molts é, insoportables treballs é, ab grans despesas agen treballat, per esto puguian esser tornats a vostre Real corona sian premiats de sa Real admició esser als vostres vassalls.

32/ Sols passaren alguns 57 anys que ja torná Mataró a la subjecció de Sr; particular que fou Pera Joan ferrer per venda ó gracia li feu lo Sr. Rey Dn. Joan y no se sap perque motiu la cedi al Referit haventla gosada uns 40 anys segons se trau de uns privilegis consedits per dit Sr.Rey á Mataró á 30 Juliol 1476 y 1480 en que fonch la segona Redempció y fou consedida per dit Sr. Rey en 31 Juliol 1480 ab molts lloables capitols y entre altras que no pogué mataró ser saparat de la corona Real; y que gosaren los havitants de esta Ciutat dels mateixos privilegis y llibertats que gosan los Ciutadans de Barcelona fentla carrer y membre de Aquella.

33/ Se adverteix que las franquesas, y gracias que gosan los havitants de Mataró com á ciutadans de Barcelona son en virtud del Privilegi Referit y del altre del Sr. Rey Dn.Alfonso dat en Barcelona á 8 de Dbre. 1424.

34/ Per la sobre Referida assolació ocasionada de la vinguda dels moros en lo any 717. esta vist estaria la Antigua Beturo reduhida á un petit Poble pero conservat encara lo antich apellido de Ciutat; si be ab cognom de tracta y facta noms llatins (que son lo mateix que ciutat treta de son lloch o, rompuda) com se veu en los Actes antichs que es lo ultim citat continent una donació que feren Berenguer Guillem y Hermengeuda, sa muller á Bernat miró y Ermissendis Muller sua filla de un petit mas anomenat de trielia, y altras cosas, situat en lo comptat de Barcelona en la Marina y en la Parroquia Santa Maria Civitatis fracta sots Calendaris 15 mars del any 28 del Rey Lluis de 1125.

35/ Aqueix Renom de sucus ó, apellido de ciutat tracta y francta segons Liberato se atribueix a la destruccio sobre referida del any 2381: y Reparacio dels forenses sobre mencionats del any 3460 y que duraria fins a la destruccio dels moros; Pero coronista P. Roig in fol.25 Llibret de la vida que conpongué de las dos santas foli 29. diu estas paraulas.

Era Beturo en aquellos tiempos, segun vestigios, que yo vi á 26 de Sbre. 1663: de Banyos, piedras effigies, monedas de oro, y plata paraderos, cadaver casi del todo rebuelto de su grandesa y esplandor antiguo Pueblo famoso, Rico, y grande aunque respuesto de tarragona, y de Empurias era pequenyo y por otros senyales se ve que siempre ló antiguo fué donde es oy la vila de Mataró, y fué destruhida y assolada en la inducion de

los sarracenos y Repoblada despues sobre las ruinas mas cerca del mar. Y venerant lo sobre dit autor pues hapar sia res veridich lo que diu lo P.Roig en orde á derribar lo Renom de Ciutat tracta y fracta de la desolucio dels moros y la rahó una es per no constar en Autos ni altrament que antes de la vinguda dels moros se troba ni escriptura alguna ne fa mentió.

37/ Lo nom de Mataró segons opinio de Pujadas y demes Refereix Historiadors dimana de Beturo pues es poca la dissonancia de Beturo á Mataró se troban en cosas de Antiguitat.-------

38/ trobam despues de esta part de 400 anys es Poble ab lo nom de Vila de Mataró subordinada a la corona Real menos lo temps que com dalt es dit ho tingué als Srs. particulars, Referits fidelissima sempra a sos Srs. los Srs. Reys de Aragó de quals meresqué molts honorables Privilegis no sols del Paternal amor y grandessa de dits Srs. Reys sino tanbé en Remuneració de sanyalats serveys.

40/ Ponderanse en comprotacio dels que se acaba de significar los dos Redempcions de la corona Real y las circunstancias de fiesa de Vassalls, pues que Mataró obra en la conquista de Cerdenya Corsega y cicilia en favor dels Srs. Rey Dn. Alfonso y Dn. Fernando ab subcidio quant en la de Tunis y la Goleta assistint ab differents embarcacions á sas costas y aiximateix en la de Alger, ahont naufregaren la major part de las que alla tenia esta Republica y ni menos se assenyala Mataró ab la assistencia de 6 vaixells armats a sas costas en la mamorable Victoria que tingué Dn. Juan de Austria en lo Golfo de Lepanto, en lo any 1.639 que ocorrogué lo citi de Salsas fou la Campanya de Mataró la que primer acudir en la funció y si be estos tant relevats serveys sols per ara se manifesta del que expressa la Suplica baig incertada, ques feu per part de esta ciutat a la Rl. Mag. de Phelip quart Redundia en lo Arxiu per no haverse per encara pogut trobar los papers se citan en aquella es digne de credit per la prova que fan escripturas de un Arxiu com ò, assegura lo Noble Dn. Bonaventura de tristany f.311 en sa corona Benedictina lo tenor de la suplica es: Sr. la Villa de Mataró dize que ha servido a V Magd. en muchas ocasiones y por haverse señalado en la conquista de cerdenya corsega y cicilia, los Sres.Reyes Dn.Alfonso y Dn. Fernando Progonitores de V. Magd. le hizieron mercedes en sus Reales Privilegios de 8 Nobiembre 1.424 y 31 Julio 1.480: de unirla con la ciudad de Barcelona y hazerle calla de ella con que gozase de todas las immunidades acceptaciones y Privilegios de dicha ciudad y particularmente fuessen exemptos de alojamientos y bagages pues con mucho afecto los contribuieron en la Jornada que hizo el Sr. Emperador Carlos quinto en la toma de Tunes y Goleta sirviendole con muchos navios y fragatas y en la empresa de Argel se sirvió con 8 Navios y 20 tartanas para llevar la vitualla y pertrechos de guerra y con la tormenta que tuvieron naufragaron la mayor parte y en la Naval de Dn. Juan de Austria sirvió con 6 Navios armados á su costa y tanbien fueron muy puntuales a la defensa de la entrada que hizieron los francesses en los condados de Rossellon y Cerdenya y en la ultima que hizieron el año 39 sirvió á V.Md. en el citio de Salses con una Compañia de Infanteria á su costa y fué la primera que acudió a la ocasion y con mucha provision de vituallas y viveres para el

Exercito de V.Mag. en que á gastado muchos Millares de Ducados y siendo antes la mas rica de aquel Principado he llegado á ser la mas pobre del. y todo consta de traslado autentico Por lo que pide á V.Magd. /por esta merced) Privilegios y en quanto menester fuere de nueva y ofereze servir á V.Magd. para ayuda a las ocaciones pressentes con 200 Reales de plata doble luego de contado inclusos los derechos del Despacho que ello lo Recibirá muy grande merced de V.Magd.

41/ Haventse subseguit las turbacions de Catalunya aixi esta Ciutat adelentarse posant en salvo son Regiment de 400 Bolons feren embarcar y 111 soldats mes que Reculli la dita ciutat de Mataró y los portá a la Plasa de Roses y lo dia de St. Barthomeu del any 1.640 se artimaren á esta ciutat 4000 homens aont los moradors prenguéren las armas per sa defensa y fortificantse no atreviren á emvestirla, y prengueren a bon partit de retirarse y apenas se posaren los Reals de S.Magd. en forma de siti devant Barcelona haná esta Ciutat á Rendir la obediencia y no repararen en casa que veyan los rigors de las tropas francessas, expossantse á un Riguros saqueix, dita tropa francessa hera comendada per lo Baró de Ley.

42/ foren moltas las quanditats que gastá esta Ciutat en lo Rl. Servey per Llevas de soldats y fortificacions y en particular lo any 1.689 de que informat S.Magd. de Carlos Segon per lo Exm. Sr. Duch de Villarmosa y Capitá General se digne manifestar sa Rl. gratitud de la fidelitat ab que se havia aportat esta ciutat en aquella ocasió servintse de onrrarla ab sa Rl. carta.

43/ El Rey: amandoos y fieles haviendo dado cuenta el Duque de Villaermosa de la fidelidad con que os aveys portado en la pressente commocion particularizandoos en la Resistencia que hizisteis a los cedissiossos que fueron sobre essa Villa y procurandoos sacrificar á quando á podido á mi mayor servicio y assi é querido daros las gracias esperando, continuareys correspondiendo a lo que os amo, y dezeo la seguridad de tan buenos y fieles vessallos á que atiendo con especial cuydado y le tendré en honrraros en las ocasiones que se ofresca de vuestra mayor consequencia dada en Madrid á 10 Diziembre 1.679. Yo el Rey.

44/ La confiansa per lo Rey Dn.Juan de la present ciutat afiansat en sa fidelitat en las guerras y turbacions se sussitaren en est principat per dependencias de Princep Carlos son fill o, confirma lo Rl.Privilegi concedi dit Sor.Rey a Lluiz Bu ques conserva ab aprecio en casa lo honor Salvador Mataró.

45/ Contestan y atestiguan los serveys y fidelitat referits los exordis dels Reals Privilegis concedits a la present universitat ço es lo per lo Prudentissim Sor. Rey Dn. Phelip segon contenint que esta Ciutat tinga veus en Corts Generals dat en Monsó á 16 de Novembre 1.585: y lo altre per la S.C. y Rl. Magd. vuy felizment Reynant contenint aquest la exació y decoració de Ciutat de Mataró dat en Barcelona á 20 Mars 1.702.

46/ Se han sempre dignat los Sors.Reys de Espanya des del que esta Ciutat te vuy en cort Generals lo que obtingué ab lo dit Real Privilegi del Sor. Rey Dn.Phelip Segon dat en Monssó 16 de Novembre 1.585 afavorintla y honrrantla ab sas Reals Cartas fentla noticiosa dels Naixaments y Casaments de Princeps nominacions de llochs thinents y Capitá General y altras ocurrencias com ó testifican las mateixas cartas que estan en lo Arxiu.

47/ Lo Dr.Anton Puig Notari y Secretari que fou de esta universitat intentant donar noticias de las antiguedats de esta ciutat de Mataró com del citi y fructifero de fruits y diferents altras cosas que la inlustran lo modo com comenssá á esser universitat demanera que escuisant la fidelitat y lealtat que dit Poble á tingut á sos Princeps pues se exhimi de ser del Sor. algun volent sempre estan com está baix lo titol de Vassalls dels Sors.Reys de Aragó y Castilla y sa corona y tornant á nostre intent dich que los macabeus vingueren antes de la vinguda del Naixament de N.S. Jesuchrist 174 anys que junts ab los dalt dits temps nasqués lo Salvador del Mon als 3.960 de la creació del mont y de la fudació de Roma de 751 any Imperant Octaviano Augusto de aont comensava la carrera de sa Istoria nostre Patricio Anton Puig y las alabansas dona á esta Patria, lo qual fonch subgecte de tot credit per las perssonas que lo havian tractat.

48/ Prova de la sua antiguitat la carta del P.Dr.Diego Peres, conegut en Barcelona por la sua virtud, escrigué al P.Geronim Gracian Religios carmelita Descals per a fundar un Convent en esta Ciutat de Mataró que se conserva la dita carta en lo combent de St.Joseph de esta carta, lo tenor o substancia es la seguent. Muy Rdo.Sor. y Pre.mio, por no conocer el Pe. Provincial, suplico á V.P. tenga por bien de inviar algunos Padres que pueblen una casa en esta Provincia de Catalunya y á 4 leguas de Barcelona ay un muy gentil Pueblo que llaman Mataró, y á medio quarto del mar por adentro ay una ermita de Nª S. de Esperansa en donde se puede fundar el monesterio, la gente del Pueblo es muy domestica no ay que tener necessidad por ser el Pueblo muy rico, está el dar la ermita á dispocission del Rector de la villa que es Patron de ella y el Sor. O bispo tanbien lo dezea mucho para el bien de las almas. Dios lo gde.Barcelona 26 de Marzo 1.586. el Rector sella el Dr. Juan Palau lo qual mori Elet Bisbe de Elna.

49 y/ Inlustran esta Ciutat en lo Espiritual lo Rt. Sor.Rec-
50 tor en la qual Reverenciat los pressents y haguts en los passats Perssonas de Moltas prendas, essen estat lo Pastoral ofici de Rector immediat escaló de Bisbe com o, foren los Ill. Dr.Guillem Cazador, Dn.Martin Martinas del Villar, Dn. Juan Dimas Llores; y lo sobre dit, Juan Palau com aixis se menciona en lo capitol primer de la vizita feta á esta Iglesia de Mataró per lo Illm.Sor.Dn. Lluiz Sans Bisbe de Barcelona á 19 Desembre 1.615: ab las paraulas seguents considerant també com plenament nostra constat que los predecessors del Rector que vuy es com son, Guillem Cassador Dr.Martin Martines del Villar, Dn. Juan Dimas Llores, los quals foren Bisbes de Barcelona, lo Dr.Juan Palau ultra de sa Presidencia tenia tres

vicaris mori lo dit Palau elet Bisbe de Elna Lo Rt. Dr. Pera Folquer perssona de molta virtud y caritatiu lo qual deixá lo Ardiaconat major de la Ceu de Barcelona per la Rectoria de Mataró, y se adverteix que las armas son a la part superior del Portal Major de la Rectoria de esta Ciutat se diu son del dit Sr. Dn. Guillem Cazador lo qual essent Bisbe de Barcelona assisti en lo sagrat concili de Trento com expressa lo chatalogo dels subgectes y hazistiren.

51/ Lo temple de Mataró está inrriquit ab las Reliquias de St. Desideri martir las quals foren donadas al Mt. Rt. Pre. Thomás Munyesa de la Companyia de Jesus per lo Ilm. fr. Joseph Eusanio del ordre de St. Agusti Bisbe Ponfirience y del Pontificio solio com apar ab lletras firmadas per dit Ilm. Sr. dadas en Roma en 19 febrer 1.686 y despres lo dit Pre. Munyesa las doná á esta Ciutat á 16 de Maig 1.686 y lo arribo de ditas á esta Ciutat fou lo mateix dia, y en dita Reliquia falta lo os de la cama o, Bras que se queda lo dit Pre.

52/ En lo temporal ermosea esta Ciutat en la limpiesa dels carrers y casas, lo saludable dels ayres y de bon climen y molta sanitat com los moradors molt cuydadosos per los negocis com y també expressa lo Pe. Roig citat que esta Ciutat fou populosa en Noblesa y molts ciutadans.

Chatalogo dels Srs. que ha tingut la Vila de Mataró y son castell antiguament anomenada Ciutat treta des del any 1.294 fins lo present 1.678

En lo any 1.294 consta que lo Infant Dn. Pere Germá del Rey Jaume Rey de Aragó hera Sr. de Mataró.

En lo any 1.298 consta que Guillem Ferrer hera Sr. del castell de Mataró.

En lo any 1.302 hera Sr. de Mataró Bernat de Cabrera.

En lo any 1.306 Guillem de St. Vicens hera Sr. del castell de Mataró.

En lo any 1.340 Arnau Ballaster ciutadá de Barcelona hera Sr. del castell de Mataró.

En 1.345 lo Noble Arcado de Cardona hera Sr. de dit castell consta de Acte de venda feta per la Sra. Reyna Eleonor muller del Sr. Rey Dn. Pere á Dn. Phelip de Castro de dit castell de Mataró, aont se feu que lo dit castell ab la fortalesa de dit y ab la vila de Ciutat treta y diferents massos foren venuts per dit Arcano en lo prop dit assumpto de la venda feta per la Reyna Eleonor al Noble Arcado de Calarno se diu que lo dit castell y demes cassas foren confiscadas al dit Jutge de Alborea y unidas al Patrimoni Real per raho de diversos y enormes crims comesos per dit Jutge contra dit Rey en Pere marit la Reyna Eleonor.

Després lo mateix Rey an Pere feu donació a la dita Reyna Eleonor sa muller del dit castell de Mataró y demes cosas per fer de aquellas á sas libres voluntats 1.354.

En lo any 1.370 fou Sr. de dit castell Berenguer de Cartellá Ramon de Cartellá fill.

En dit any fou Sr. de dit castell Pere de Marges com a succehint per titol de sa compra als dits cartellá.

En lo any 1.404 consta que Elissabet Marquisa y Alonsa fillas de Pere Arnau Marques Sr. del castell de la Roca y de la Sra. eran Srs. del castell de Mataró.

També consta que dita Maria Margues muller de dit Pere com á Senyora de dit castell lloá y aprobá á Pons de Mataró Batlle natural de la Parrcquia de Sta. Maria de la Ciutat treta.

En lo any 1.419 Balthazar de Marges pubill fill de Micer Antoni Torras y de Joana de aquell muller era Sr. de dit castell consta de privilegi del Rey Alfonso á la Vila de Mataró qui se redimi dita Vila de Baró la primera vegada y se incorporá al Patrimoni Real, la data del qual es á 27 Juny 1.419 y despres foren señors del castell y Vila de Mataró los demes Reys de Aragó fins lo any 1.480 y finalment desde dit any fins vuy 1.678 son estats Srs. de dita Vila y castell de Mataró los serenissims Srs. Reys de Aragó y de Espanya succesors de dit Sr. Rey Dn. Fernando y ho serán en avant.

Autors que citan á Liberato Gerundense

Lo P. M. Argays en difs. tomos
Lo Pe. Gaspar Roig y Gelpi en la cronica de Catalunya y paralipomenor de Sts. Advenas y Indigenas de Catalunya.
Lo Dr. Corbelló en lo Episcopologi de Barcelona.
Lo Dr. Narcis Feliu en lo fenix de Catalunya.
Lo Dr. Orbanyessa en sa Almeria Illustrada vida de St. Indalesio.
Lo Dr. Anton Serra en la aprobació a las lagrimas amantes de Barcelona per la mort del Sr. Rey Carlos Segon.
Lo Pe. Joseph de la Ascensió en los comentaris sobre Liberato.

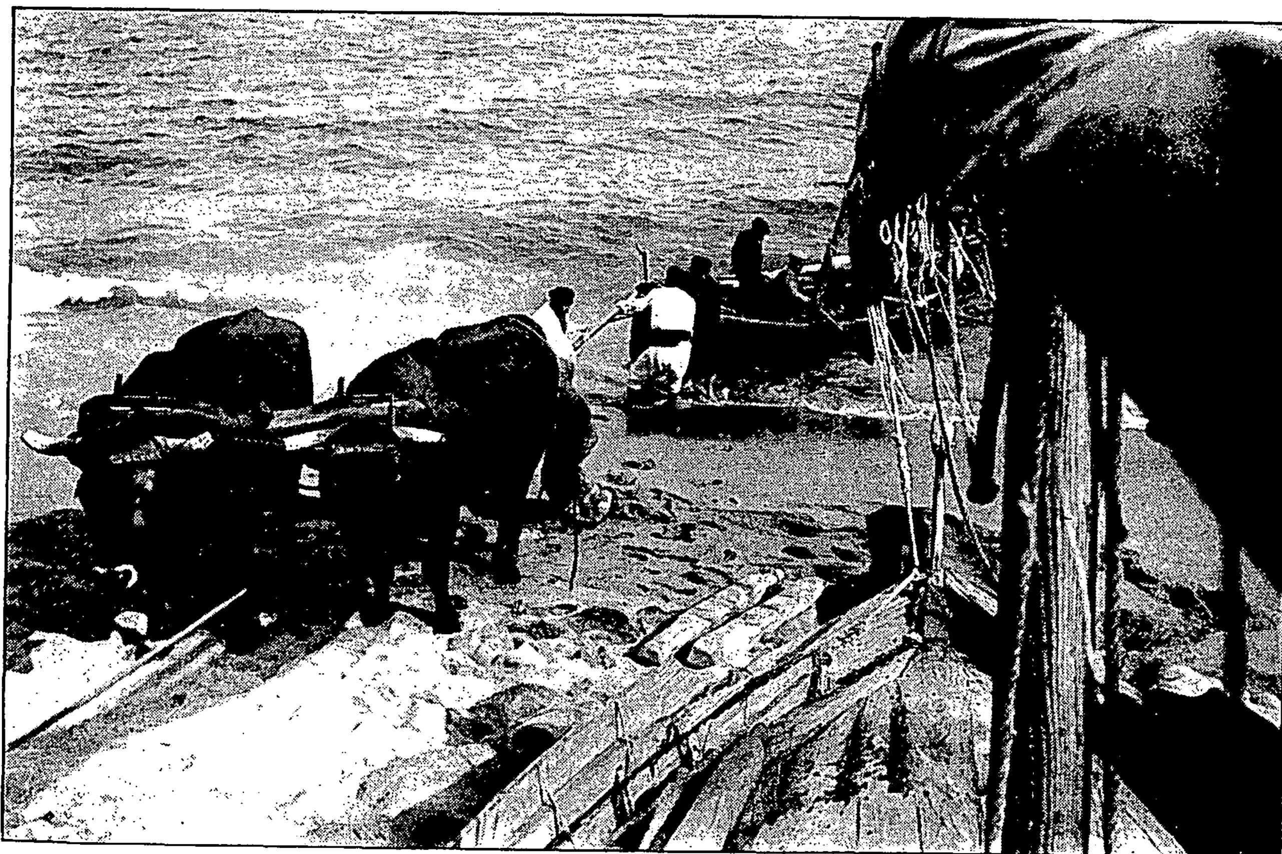
Las noticias que conté lo referit transcripto ó noticias se ha copiat de un codern que es en poder del Rt. Francisco Mataró Pre. ó son Hereu, aont esta permes extens explicat.

LA PLATJA DE MATARO (1905?)

Treient la barca amb el "cap de Sant Pere".

M.A.S.M. - Fotografies: Spà Salarich.

LA PLATJA DE MATARO (1905)

Traient la barca amb bous

M.A.S.M. - Fotografies: Spà Salarich

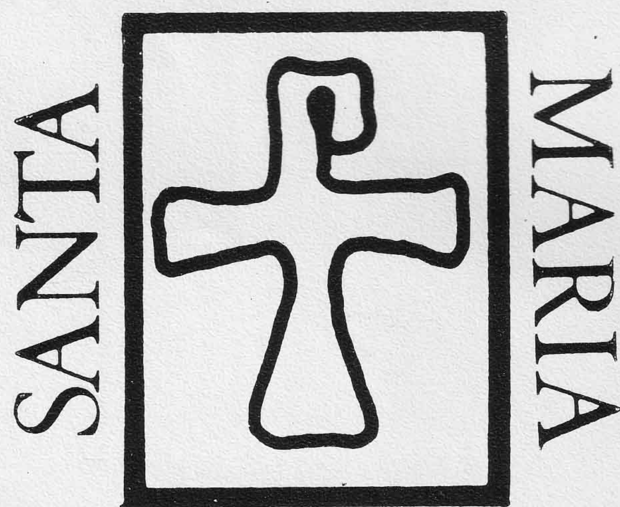
LA PLATJA DE MATARO (1905?)

El "rotllo" del peix. Al fons Can Maitanquis i les cases encara existents del carrer de Sant Onofre.
M.A.S.M. - Fotografies: Spà Salarich.

LA PLATJA DE MATARO (1905?)

Benedicció d'una barca
M.A.S.M. - Fotografies: Spà Salarich.

MUSEU
ARXIU
SANTA
MARIA
MATARÓ